

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут управління і адміністрування

Кафедра маркетингу, менеджменту та публічного адміністрування

ДОПУСКАЮ ДО ЗАХИСТУ
завідувач кафедри маркетингу,
менеджменту та публічного
адміністрування

(підпис) (прізвище та ініціали)

« ____ » _____ 20 ____ року.

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття ступеня «Магістр»
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»

на тему: «Шляхи вдосконалення державної політики у сфері соціального захисту громадян (на прикладі Дніпропетровської області)»

Виконав:

здобувач 2-го курсу групи ПУА-18МА

вищої освіти:

Керівник: доцент кафедри маркетингу, менеджменту
та публічного адміністрування
к.е.н., доц. Приймак Н.С.

(підпис)

Рецензент: Голова Лозувацької сільської ради
Ареф`єв В.Я.

(підпис)

Засвідчую, що у дипломній роботі
немає запозичень з праць інших
авторів без відповідних посилань
Здобувач _____ вищої освіти _____

(підпис)

Кривий Ріг
2019 р.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І
ТОРГІВЛІ ІМЕНІ МИХАЙЛА ТУГАН-БАРАНОВСЬКО**

Навчально-науковий інститут управління та адміністрування
Кафедра маркетингу, менеджменту та публічного адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав. кафедри маркетингу,
менеджменту та публічного
адміністрування

к.е.н., доцент

_____ Приймак Н.С.

“ _____ ” _____ 2019 року

**ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Соколовському Ігорю Олександровичу

1. Тема роботи **«Шляхи вдосконалення державної політики у сфері соціального захисту громадян (на прикладі Дніпропетровської області)»**

керівник роботи доцент кафедри маркетингу, менеджменту та публічного адміністрування, к.е.н., доцент, Приймак Н.С.

затверджені наказом ректора ДонНУЕТ від «24» червня 2019 року № 195-с

2. Строк подання студентом роботи: 02.12.2019 року

3. Вихідні дані до роботи: наукова і періодична література з питань формування соціальної політики та регіонального управління, законодавчі та нормативні акти України, данні мережі Internet, статистична звітність про діяльність Дніпропетровської області та показники соціального розвитку.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): Розділ 1. Теоретичні засади формування державної політики в сфері соціального захисту; Розділ 2. Оцінка державної політики в сфері соціального захисту населення та її ефективності на прикладі Дніпропетровської області; Розділ 3. Напрями вдосконалення державної соціальної політики у сфері соціального захисту населення дніпропетровської області.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) графіки, _____ таблиці, _____ схеми, _____

6. Дата видачі завдання 24 червня 2019 року

7. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

8. Календарний план

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір напряму дослідження, аналіз бази та літературних джерел, визначення об'єкту, предмету та завдань дослідження. Формулювання, обґрунтування та затвердження теми дипломної роботи	до 17.06.2019	
2	Підготовка I розділу дипломної роботи	до 04.10.2019	
3	Підготовка II розділу дипломної роботи	до 25.10.2019	
4	Підготовка III розділу дипломної роботи.	до 15.11.2019	
5	Аналіз та інтерпретація отриманих результатів, оформлення роботи	до 19.11.2019	
6	Представлення роботи на кафедрі для рецензування, отримання рецензій та відгуків	до 02.12.2019	
7	Оформлення презентаційних матеріалів, проходження нормо контролю та перевірки на плагіат	до 05.12.2019	
8	Захист дипломної роботи	до 15.12.2019	

Здобувач вищої освіти _____ Соколовський І.О.

Керівник роботи _____ Приймак Н.С.

РЕФЕРАТ

Загальна кількість в роботі:

Сторінок ____, рисунків ____, таблиць ____, додатків ____, графічного матеріалу ____, використаних джерел ____

Об'єкт дослідження: державна політика у сфері соціального захисту громадян

Предмет дослідження: ефективність державної політики у сфері соціального захисту громадян Дніпропетровської області та її особливості

Мета дослідження: розробка та стратегічне обґрунтування напрямків вдосконалення державної політики у сфері соціального захисту громадян Дніпропетровського регіону.

Методи дослідження: літературного пошуку, аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, графічний та табличний метод, метод балансування, екстраполяції, методи експертної діагностики та моделювання

Основні результати дослідження: виконано аналіз особливостей державної соціальної політики в сфері захисту населення, регіонального розвитку; виконане дослідження соціальних стандартів та ключових соціально-економічних показників розвитку Дніпропетровської області; проведено аналіз регіональних програм забезпечення соціального захисту населення. На підставі узагальнення світового досвіду формування державної політики у сфері соціального захисту здійснено розробку стратегічних напрямів забезпечення соціального захисту населення Дніпропетровської області.

Ключові слова: соціальний захист, державна соціальна політика, регіон, розвиток, соціальні стандарти

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП	
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ	8
1.1 Соціальний захист населення як об'єкт публічного управління	8
1.2 Державна соціальна політика та її особливості в Україні	14
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ТА ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ДНІПРОПЕТРОВЬКОЇ ОБЛАСТІ	22
2.1 Загальна характеристика Дніпропетровської області та рівня її соціально-економічного розвитку	22
2.2 Характеристика населення та соціальних стандартів Дніпропетровської області	28
2.3. Регіональні програми у сфері соціального захисту населення та їх характеристика	37
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ДНІПРОПЕТРОВЬКОЇ ОБЛАСТІ	45
3.1 Вибір моделі реалізації державної політики у сфері соціального захисту на основі аналізу світового досвіду	45
3.2 Стратегічні напрями забезпечення соціального захисту населення Дніпропетровської області	51
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62

ВСТУП

«Серед різних аспектів соціальної політики держави у період активних реформ проблеми забезпечення соціального захисту населення є постійно пріоритетними. Тому соціальна політика є визначальним напрямом внутрішньої політики держави, яка забезпечує захист прав людини, створює передумови для розширеного відтворення людиною своєї діяльності, а також суспільної системи в цілому» [21].

«В статті 1 Конституції Україна проголошена демократичною, правовою і соціальною державою. Проблеми гарантування та реалізації цих положень є одними з найбільш актуальних стратегічних завдань нашої держави на сучасному етапі» [8]. Саме тому питання беззупинного удосконалення державної політики у сфері соціального захисту громадян є актуальними як на державному, так і на регіональному та місцевому рівнях та потребують постійного аналізу та досліджень.

Особливу увагу вивченню механізмів активізації соціальної політики на державному та регіональному рівні надають такі відомі вітчизняні науковці, як Т.А. Заєць, А.І. Амоша, С.Й. Вовканич, В.О. Мандибура, А.С. Крупнік, О.Ф. Новікова, Н.П. Борецька, В.М. Новиков, У.Я. Садова, Л.К. Семів, П.І. Шевчук. Окремі аспекти проблеми з точки зору державного управління розглядали Д.В. Карамішев, А.О. Дегтяр, В.В. Нікітін, Г.С. Одинцова та інші. Проте, постійні виклики довкілля та ускладнення соціально-економічних процесів у суспільстві актуалізують подальші дослідження у даному напрямку.

Метою дипломного дослідження магістрат виступає розробка та стратегічне обґрунтування напрямків вдосконалення державної політики у сфері соціального захисту громадян Дніпропетровського регіону.

Для реалізації зазначеної мети слід виконати наступні завдання:

- дослідити сутність соціального захисту населення як об'єкту публічного управління;
- вивчити державну соціальну політику та її особливості в Україні;

- надати характеристику Дніпропетровської області та рівня її соціально-економічного розвитку;
- охарактеризувати населення та соціальні стандарти Дніпропетровської області;
- дослідити регіональні програми у сфері соціального захисту населення;
- обґрунтувати вибір моделі реалізації державної політики у сфері соціального захисту на основі аналізу світового досвіду;
- розробити стратегічні напрями забезпечення соціального захисту населення Дніпропетровської області.

Об'єктом дослідження в роботі виступає державна політика у сфері соціального захисту громадян. Предметом дослідження є ефективність державної політики у сфері соціального захисту громадян Дніпропетровської області та її особливості.

Для здійснення дослідження застосовувалися наступні методи дослідження: літературного пошуку, аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, графічний та табличний метод, метод балансування, екстраполяції тощо.

Інформаційною базою дослідження виступали наукові праці українських та зарубіжних вчених з питань державного управління, законодавчі та нормативні акти України, наукові та періодичні видання, навчальна література, дані з мережі Інтернет.

Магістерська дипломна робота виконана автором цілком одноосібно, шляхом критичного опрацювання літературних джерел та застосування сучасних методів економічного дослідження при проведенні аналізу та розробки практичних пропозицій, обґрунтуванні та узагальненні їх результатів.

Дипломна робота, зміст якої викладено на __ сторінках, складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота містить __ таблиць, __ рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

1.1 Соціальний захист населення як об'єкт публічного управління

Україна є соціальною державою, головна місія якої - забезпечення гідних умов життя населення та дотримання соціальних стандартів. У сучасний період розвитку, який характеризується, економічною, політичною, соціальною кризою, загрозою порушення територіальної цілісності держави, питання соціального захисту громадян стають гостро як ніколи. Для визначення напрямків вдосконалення державної політики у сфері соціального захисту населення перш за все слід сформуваати понятійний апарат об'єкту управління.

Так, у науковому просторі ведеться полеміка щодо сутності категорії «соціальний захист» та її змістового наповнення.

«На сьогодні категорію «соціальний захист» закріплено в Конституції України. Вона містить у собі право на забезпечення громадян у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, по старості та в інших випадках. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, яке здійснюється за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, бюджетних та інших джерел соціального забезпечення, а також створенням мережі державних, комунальних (муніципальних), приватних закладів для догляду за непрацездатними громадянами» [12].

«В Енциклопедії державного управління наводиться наступне визначення: соціальний захист - це комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на забезпечення добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах» [33, с.270].

Згідно визначення Н.Н. Абакумової «соціальний захист розглядається як комплекс правових, економічних та соціальних гарантій, що забезпечують кожному працюючому право на безпечну працю, збереження здоров'я у процесі труда, економічний захист і підтримку робітників та їх сімей у випадку тимчасової втрати працездатності на виробництві, медичну, соціальну і професійну реабілітацію» [4]. Такий підхід можна визначити як комплексний.

Дослідник О.Ф. Новікова, соціальний захист розглядає як «систему та механізм соціально-економічних, правових гарантій, що забезпечують суспільно нормальний рівень розвитку особистості і суспільства» [18]. Згідно даного підходу, соціальний захист є сукупністю гарантій особистості і суспільства.

Також групою науковців за участю О.Ф. Новікової соціальний захист населення визначається як «комплекс заходів з виявлення чинників, обумовлюючих соціальний ризик, оцінки і реалізації можливостей впливу на ці чинники на різних етапах їх виникнення і розвитку та по забезпеченню соціальних гарантій на рівні допустимого ризику для даних економічних умов суспільного розвитку» [19]. Отже, згідно даного підходу, соціальний захист є сукупністю чинників які діють на рівні мінімально-допустимого ризику, тобто, вони мають ряд страхових особливостей.

Згідно підходу Ю. Шклярського соціальний захист - це «сукупність всіх форм, які застосовує суспільство для забезпечення захисту від ризиків захворювань, старості, для гарантування у випадку зменшення або втрати доходу. Системоутворюючим фактором соціального захисту є забезпечення захисту від ризиків захворювань, у старості, а також у випадку зменшення або втрати доходу» [27].

Науковці «Т. Занфірова, С. Прилипко та О. Ярошенко переконані, що соціальний захист у широкому розумінні – діяльність держави, спрямована на забезпечення процесу формування й розвитку повноцінної особистості, виявлення й нейтралізацію негативних факторів, що впливають на цю особистість, створення умов для її самовизначення та утвердження в житті. У

вузькому значенні – сукупність економічних і правових гарантій, які забезпечують додержання найважливіших соціальних прав громадян і досягнення соціально прийняттого рівня життя» [13].

У даній роботі під соціальним захистом пропонується розуміти сукупність чинників, правил, норм та гарантій які забезпечують кожному працюючому та його родині право на безпечну працю, збереження здоров'я у процесі праці, економічний захист і підтримку у випадку настання раніше обумовлених ризикових ситуацій (втрата місця роботи, працездатності і т.д.).

Ми погоджуємося із висновком, який надає Тимошенко Г.Д. , який зазначає, що соціальний захист населення у науковій літературі представлений як:

«1) підтримка індивіда в бідності чи у іншій життєвій ситуації (класичний підхід);

2) вирішення протиріч між багатством і бідністю, яке полягає в перерозподілі національного доходу від багатих до бідних верств населення (некласичний підхід);

3) соціальне маневрування доходу-ми шляхом підрівнювання доходів людини впродовж усього її життя (кейнсіанський підхід);

4) вирішення протиріч між можливостями ринку і потребами населення;

5) вирішення протиріч між ефективністю суспільного виробництва і соціальною справедливістю (інституційний підхід);

б) поєднання державно-стандартизованих (законодавчо закріплених і регламентованих) соціальних гарантій по забезпеченню соціального самозахисту;

7) розробка державою механізмів локалізації негативних тенденцій, що перешкоджають функціонуванню системи організації соціального захисту населення (податкових, правових, інформаційних, адміністративних, соціально-політичних);

8) сприяння органів місцевого самоврядування суспільним організаціям у розробці і реалізації соціальних програм» [16, с. 99-100].

«Предметом даної управлінської категорії є соціально-економічні відносини, сутнісні зв'язки і інтереси соціальних суб'єктів (працівників і працедавців), громадських організацій і держави з приводу захисту працівників і членів їх сімей від чинників, що знижують якість життя, перш за все трудового, і соціальний статус сім'ї працівника» [17, с. 63].

В даному дослідженні приймається постулат про те, що соціальний захист населення є формою соціальних гарантій з боку держави, регіону чи муніципального утворення, який на рівні допустимого ризику включає компенсаційні механізми настання негативних, заздалегідь обумовлених подій. В основі соціального захисту населення лежить Концепція людського розвитку та концепція «базових потреб», які саме й гарантує дане явище. У якості об'єкту публічного управління, соціальний захист є інструментом соціальної відповідальності держави.

Необхідною основою для запровадження соціального захисту, окрім Концепції людського розвитку, є «Конвенції та рекомендації Міжнародної організації праці, які містять найбільш оптимальні положення та нормативи трудових прав і соціальних гарантій працюючих, що діють у багатьох державах світу і розповсюджуються шляхом їх прийняття (ратифікації) у інших країнах» [5].

«Соціальні гарантії, - це метод забезпечення державою соціально визначених норм задоволення соціально-економічних потреб громадян. Будь-якої правова держава має об'єктивну необхідність забезпечити соціально-економічні гарантії громадянам. Обсяг і рівні таких гарантій є доцільністю її існування, та показником цивілізованості» [9, с. 45]..

«Важливе питання соціального захисту населення напряму залежить від матеріального наповнення бюджету країни, розміру надходжень стягуваних державою податків. Адже інших джерел для виплат з соціального захисту у держави немає. Коли держава не має регулярних і постійних джерел для покриття та здійснює виплати з соціального захисту,

вона вимушена буде вдаватися до емісії грошових коштів, а це неминуче призведе до знецінення грошей, що виплачені населенню.

Загальна сума соціальних виплат населенню за певний період, становить конкретний фонд. Величина його обумовлюється розмірами валового внутрішнього продукту і національного доходу і завжди обмежена, а також іншими обов'язковими витратами з національного доходу, які повинна здійснювати держава (на наукові дослідження, оборону, тощо).

Для уникнення додаткови витрат податків з фонду оплати праці у випадку необґрунтованого збільшення витрат, що направляються на соціальний захист населення кошти, які направляються на соціальні виплати і захист населення, повинні становити загальну, обґрунтовану науково, величину в загальному об'ємі фонду споживання. Адже збільшення витрат, що направляються на соціальні цілі, необхідно постійно порівнювати з реальними наявними можливостями у кожному певномуу періоді» [20, с. 65-66].

В Україні схема соціального захисту населення складається з трьох суб'єктів: держава, юридичні особи і громадяни. Відповідно до призначення заходів формується схема системи соціального захисту (рис. 1.1).

Отже, з даних рис. 1.1 видно, що схема соціального захисту населення в Україні складається із:

- рівнів: національного, суспільного, корпоративного, муніципального та індивідуального;
- форм виплат: соціальні виплати, пенсії, соціальні допомоги, пільги, компенсації;
- інституційних засад: політичної підсистеми, соціальної підсистеми, економічної та правової підсистем.

Рисунок 1.1 - Структура соціального захисту населення в Україні [24, с. 76].

Структура соціального захисту населення наведена на рис. 1.2 та включає: соціальні гарантії держави, соціальне забезпечення, соціальне страхування та соціальну допомогу.

Рисунок 1.2 – Структура соціального захисту населення [18, с. 33].

При вивченні теоретичних аспектів соціального захисту важливого значення набувають питання визначення його суб'єктів та об'єктів.

«Під об'єктом соціального захисту слід розуміти різні суспільні, професійні, територіальні, соціальні групи людей в межах конкретних організацій або систем (освіти, охорони здоров'я, культури, праці, спортивно-оздоровчих комплексів) або групи людей, об'єднані відповідно до свого соціального становища в суспільстві, а також все суспільство в цілому і кожного окремого його індивіда.

Суб'єктами відносин соціального захисту, виступають: держава як виразник суспільних інтересів у сфері соціального захисту; працедавці (окремі підприємства, підприємці; індивіди, які можуть здійснювати різні заходи щодо самозахисту в певних умовах); різні громадські об'єднання і організації (наприклад, спілка підприємців, професійні спілки, товариства сліпих і т.д.)» [21, с. 65-66].

Практична взаємодія суб'єктів та об'єктів соціального захисту реалізується та регулюється через державну соціальну політику, дослідження якої буде проведене у наступній частині роботи.

1.2. Державна соціальна політика та її особливості в Україні

Перш ніж приступити до дослідження державної соціальної політики в нашій державі слід розглянути її з теоретичної точки зору, визначити основні підвалини для розуміння її змісту та ефективності. Так, в ході теоретичного дослідження нами було встановлено, що управлінська категорія «державна соціальна політика» часто підміняється поняттям «державна політика у сфері соціального захисту», що не зовсім є доречним.

Так, під державною соціальною політикою розуміють «сукупність рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інститутів

громадянського суспільства, підприємств, установ і організацій, а також окремих індивідів, які прийняті з урахуванням суспільної думки та спрямовані на формування соціальної стратегії держави в цілях розвитку суспільства, створення суспільно прийнятних соціальних умов для реалізації можливостей та потреб членів суспільства, підвищення рівня та якості життя, а також заходів із практичного втілення цих рішень» [14, с. 118-119]. Таке визначення надає науковець А.Ю. Жуковська та воно з точки зору публічного адміністрування максимально відображає сутність даної категорії.

Державна політика у сфері соціального захисту – «це цілісна система заходів економічного, правового, соціального й організаційного спрямування, спрямована на забезпечення добробуту кожного члена суспільства та поширюється на все населення» [13, с. 88]. Таке визначення надає колектив авторів Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) та воно може вважатися функціональним описом даної категорії.

Також слід надати ще одне визначення державної політики у сфері соціального захисту – «цілісна система заходів економічного, правового, соціального й організаційного спрямування, що розповсюджується як на працездатне, так і непрацездатне населення» [22, с. 91]. Таке визначення надає колектив авторів І. Ф. Гнибіденко, М. В. Кравченко, О. М. Коваль та інші.

Отже, можна визначити, що державна соціальна політика може бути визнана як механізм реалізації соціального захисту населення.

«Провідні вітчизняні науковці у сфері державного управління пропонують класифікацію державної (суспільної) політики за такими ознаками:

- 1) за територіальним охопленням (масштабами) проблем, що мають бути вирішені;
- 2) за органом влади чи іншим органом, який наділений повноваженнями щодо вироблення політики у певній сфері;
- 3) за “точкою зору” – з урахуванням того, в інтересах кого вона здійснюється;
- 4) за періодом часу;

- 5) за хронологічною ознакою;
- 6) за ціннісною орієнтацією;
- 7) за “стилем” політики;
- 8) за предметною/проблемною сферою і відповідними цілями;
- 9) за інструментами вироблення політики» [16]

«Конституцією України та законодавчими актами прописано положення про захист прав людини і особисто кожного громадянина. Закріплені конкретні принципи державної політики у сфері соціальної захищеності, що пов'язуються з досягненням гідного рівня життя українських громадян в державі. Система соціального захисту України спрямовується на вирішення національних соціальних проблем. Але, щоб функціонування цієї системи було ефективним, повинно бути створено сприятливі економічні умови, адже їх реальне втілення і подальші умови виконання залежать від фінансування, що тільки при достатньому рівні економічного розвитку держави є можливим» [31, с. 65-66].

Далі в ході дипломного дослідження буде висвітлено стан реалізації державної соціальної політики в Україні за 2018-2019 роки, що дозволить ідентифікувати макроекономічні особливості її реалізації та актуалізувати напрямки регіонального розвитку та реалізації.

Одним з головних завдань соціальної політики України є реформування сфери праці та захисту працюючого населення, що потребує зближення правового поля України та країн ЄС. В довгостроковій перспективі бізнес та підприємництво має бути приведено до європейських стандартів, що сприятиме дотриманню законодавства з праці, що забезпечить створення умов більш безпечних праці, посприє легалізації зайнятості та доходів населення. Однак громадяни України потребують соціального і правового захисту вже сьогодні» [5].

«За 3 останні роки роботи Уряду вдалося збільшити мінімальну заробітну плату в 3 рази, з 1378 гривень до 4173 гривні. Проводиться подальша політика підвищення ціни робочої сили в країні. Зростала і

середньомісячна заробітна плата. У 2018 році вона збільшилась на 24,8 % і становила 8 865 гривень, а реальна за цей час збільшилась на 12,5 %, тобто перевищила зростання споживчих цін». [2]

«Для захисту прав працюючих в 2018 році Урядом затверджено заходи, спрямовані на детінізацію зайнятості населення, на органи місцевого самоврядування покладено контроль дотримання законодавства про працю і зайнятість. Перші результати вже є. На кінець 2018 року чисельність застрахованих осіб збільшилася на 403 тис. осіб і становила 13,2 млн осіб, порівняно з початком року. Загалом працюють 546 інспекторів праці органів місцевого самоврядування.

Продовжується робота з легалізації зайнятості, реформуєчи трудове законодавство. У 2018 році ситуація на ринку праці вперше в період з 2013 року мала позитивну динаміку щодо зростання зайнятості та зниження безробіття. Так, за 9 місяців 2018 року чисельність зайнятого населення збільшилась на 185 тис. осіб до 16,4 млн осіб і скоротився рівень безробіття з 9,4 % до 8,6 %. Але багатьох регіонах роботодавці відчують брак кадрів, вони все частіше використовують центри зайнятості для пошуку працівників. В Державній службі зайнятості було 143 тисячі вакансій станом на січень 2019 року» [6].

«За складних і суперечливих умов сьогодення вкрай важливим є визнання на рівні держави необхідності підтримки тієї частини населення України, що отримують пенсійні виплати. Вони є найбільш вразливими та потребують державної соціальної допомоги у здійсненні гарантованих Конституцією України прав і свобод. Для підвищення пенсійних виплат необхідно забезпечити збільшення доходів до Пенсійного фонду. Політика державного уряду у сфері легалізації зайнятості та доходів населення сприяла зростанню офіційних зарплат і як наслідок наповненню Пенсійного фонду. Так до Пенсійного фонду України за 2018 рік надійшло 352,2 млрд грн, з яких 202,1 млрд. гривень склали власні надходження, що на 43,2 млрд грн більше у порівнянні з 2017 роком. , і майже у два рази

більше порівняно з 2016 роком. На 2019 рік передбачено, що надходження до бюджету Пенсійного фонду України порівняно з 2018 роком зростуть на 11,4 % або на 23,6 млрд грн. Зростання доходів Пенсійного фонду дало можливість підвищити розміри виплат пенсіонерам» [6].

«З січня 2018 року було перераховано пенсії для більш ніж 540 тис. військовослужбовців. Підвищення становило в середньому 1 476 грн. З 1 січня 2019 року відбувся другий етап підвищення, пенсії зросли на 763 гривні. Також, з січня 2019 року було перераховано та підвищено розмір мінімальної пенсії для громадян, старших за 65 років, на 172 грн.,- до 1669 гривень. Ще заплановано підвищення мінімальної пенсії за віком для інших пенсіонерів, до кінця 2019 року вона становитиме 1638 гривень.

Також заплановано підвищення пенсій на 17 %. Перерахунок середньої пенсії збільшить її дорівня 3133 гривні, що більше в порівнянні з листопадом минулого року на 556 гривень» [19].

« Ще одна сфера, якій приділяється значна увага протягом останніх трьох років, це – Програма житлових субсидій. Підвищення цін і тарифів на газ та житлово-комунальні послуги призвело до необхідності розробки нової системи адміністрування субсидій – без довідок і одночасно адресною.

У 2018 році порядок надання житлових субсидій було змінено двічі. Впорядковано систему по адресності їх надання, створено Єдиний державний реєстр отримувачів житлових субсидій, до якого українцям відкрито доступ. Запроваджено надання субсидій населенню на оплату житлово-комунальних послуг у грошовій формі, - монетизація безпосередньо одержувачу субсидії готівкою або на банківський рахунок в Ощадбанку для подальшої оплати житлово-комунальних послуг, що повинно сприяти стимулюванню заходів з енергетичної ефективності. Головне завдання органів соціального захисту населення – це забезпечення своєчасного призначення житлових субсидій та продовження

впровадження встановленого механізму надання житлових субсидій у грошовій формі» [6].

«Ще одним важливим напрямком соціальної політики держави є переведення наявних соціальних програм на реалізацію за принципом «гроші ходять за людиною». Триває робота, і наразі за цим принципом успішно реалізуються адресні програми, які якнайкраще враховують потреби громадян. Такими є програми підтримки воїнів - учасників АТО та членів їх сімей. Протягом трьох років за новим принципом 2 132 особам було надано компенсації для придбання квартир, з них:

- 1876 особам учасникам АТО, особам з інвалідністю I та II груп, сім'ям загиблих;

- 52 учасникам АТО інвалідам III групи з числа внутрішньо переміщених осіб;

- 204 людям з інвалідністю I та II групи з осіб - учасників бойових дій на території інших держав та сім'ям загиблих (у т.ч. афганцям)» [18].

«Ще одна програма, що була запроваджена державою, - це програма забезпечення реабілітації осіб з інвалідністю технічними та іншими засобами. З 2018 року органи соціального захисту на місцях опікуються людьми з інвалідністю, допомагаючи та контролюючи процес від підбору виробу аж до отримання виробу. У 2018 році обсяг цієї програми склав 1 млрд. 153 млн грн, тоді як у 2017 році – 1 млрд 629 млн гривень, при цьому засобами реабілітації було забезпечено усіх, хто потребує» [6].

«Наступним важливим напрямком соціальної політики держави, є поступове впровадження пілотних проектів по створенню сучасних центрів надання адміністративних послуг у форматі «Прозорий офіс» четвертий рік поспіль. Впровадження цих проектів покладено на об'єднані територіальні громади у всіх областях України. Суть проекту в тому, що він дає змогу у належно організованих умовах забезпечувати прийом заяв та документів громадян для надання соціальної підтримки. Загалом до

створення таких центрів вже залучено 29 органів місцевого самоврядування» [6].

Наведені напрямки реалізації державної соціальної політики в Україні нами визнані як найбільш масштабні та дієві, але, звичайно, цей перелік не є вичерпним та повним. Проте, здійснений аналіз державної політики в сфері соціального захисту дозволив виявити такі її характеристики:

- Україна, як соціальна держава диверсифікує державну політику у сфері соціального захисту населення;

- загроза територіальної цілісності нашої держави, яка відчувається із 2013 року призвела до появи нових напрямків соціальної політики: підтримка осіб, які приймали участь у АТО, а також внутрішньо переміщених осіб та їх сімей;

- державна політика має за мету забезпечити постійне зростання соціальних стандартів для пенсіонерів та людей з обмеженими фізичними можливостями;

- пріоритетом державної політики є не стільки підтримка безробітних, скільки мінімізація даного суспільного явища та його негативних наслідків;

- серед напрямків державної соціальної політики з'явився такий вагомий напрямок як субсидювання та монетизація субсидій.

Слід зазначити, що в Україні ще нині реалізується державна соціальна політика, яка була поширена у колишньому СРСР, тобто чинна політика є реформуванням радянської державної соціальної політики. Такий стан речей призводить до того, що впровадження соціальних інновацій на державному рівні, з одного боку – не забезпечує бажаних результатів (ні якісних, ні тих, що можуть бути виміряні за часом), а з іншого – унеможлиблює реформування через застарілі усталені механізми, відміна яких може привести до соціальної напруги у суспільстві. Саме тому необхідним є не просто реформування державної соціальної політики

у сфері соціального захисту населення, але докорінна її зміна, принциповий апгрейд на засадах, які успішно реалізуються у всьому світі (досвід країн Азії, Німеччини, Японії).

Окремо варто відмітити фінансову складову державної політики у сфері соціального захисту населення, яка встановлює тісний зв'язок між ефективністю функціонування держави та реалізації економічних реформ, і рівнем державної соціальної підтримки.

Отже, у теоретичному розділі роботи встановлено, що під соціальним захистом пропонується розуміти сукупність чинників, правил, норм та гарантій які забезпечують кожному працюючому та його родині право на безпечну працю, збереження здоров'я у процесі праці, економічний захист і підтримку у випадку настання раніше обумовлених ризикових ситуацій (втрата місця роботи, працездатності і т.д.). Схема соціального захисту населення в Україні складається із:

- рівнів: національного, суспільного, корпоративного, муніципального та індивідуального;
- форм виплат: соціальні виплати, пенсії, соціальні допомоги, пільки, компенсації;
- інституційних засад: політичної підсистеми, соціальної підсистеми, економічної та правової підсистем.

Структура соціального захисту населення включає: соціальні гарантії держави, соціальне забезпечення, соціальне страхування та соціальну допомогу.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ТА ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ДНІПРОПЕТРОВЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1 Загальна характеристика Дніпропетровської області та рівня її соціально-економічного розвитку

«Дніпропетровська область є одним з найбільш економічно розвинених регіонів України. Її розташування характеризується вигідним географічним положенням в південно-східній частині України, у басейні річки Дніпро, на перетині автомобільних, залізничних та водного шляхів, які поєднують захід та схід (європейський маршрут E50), північ та південь (європейський маршрут E105) європейського континенту. Простягається область з півночі на південь на 130 км, із заходу на схід – на 300 км. Площа території становить 31,9 тис. кв. км (близько 5,3 % від території України). Висоти над рівнем моря коливаються між 100 та 200 метрів.

Адміністративний центр області – місто Дніпро, яке розташоване на обох берегах однойменної річки.

Дніпропетровська область за різновидами та багатими запасами корисних копалин є особливим регіоном держави. Про різноманітність надр регіону відомо не тільки в Україні, але й в усьому світі, так як тут знаходяться унікальні родовища копалин. В Дніпропетровській області зосереджено майже 50% запасів корисних копалин країни. Забезпеченість корисними копалинами вища в тричі на фоні загально-державного рівня. В області видобувають 100% марганцевої руди, уран, залізна руда, вугілля, рідкоземельні метали, каолін та граніти, газ та нафта. За часткою розвіданих запасів та річним обігом видобутку Криворізький залізорудний басейн посідає провідне місце в Україні.

Нікопольський басейн марганцевих руд є одним з найбільших у світі. В регіоні видобуваються 40 видів корисних копалин. Майбутнє Дніпропетровської області – в розвитку кольорової, золотовидобувної та золотопереробної галузей. Родовища “Сергіївське” та “Балка Золота” дуже схожі за альтернативними родовищами Австралії, Канади та Південної Африки. Дніпропетровська область має єдине в країні родовище талько-магнезитів. Його введення в використання дасть спробу на 60 – 70% забезпечити потреби країни в вогнетривкій сировині та кардинально зменшити її імпорт із за кордону. У надрах регіону концентруються великі поклади каменеоблицювальної сировини багатого кольорового різновиду. В області розвідано 14 джерел мінеральних вод, що в дальнішому дасть можливість майже повністю забезпечити потреби людей у лікувальних, лікувально-столових і столових мінеральних водах. Хороший клімат регіону дозволяє проводити стрімке сільське господарство, сприятливістю вирощуванню різноманітних зернових культур та отримувати якісне продовольче зерно. В області вирощуються незліченні види агрокультур та щороку збирають до 3,5 млн тонн зернових. Окрім цього, провідним напрямком рослинництва є: - вирощування соняхів та цукрових буряків. За різновидом та значимістю корисних мінералів Дніпропетровська область є найбагатшою в нашій державі» [28].

Інфраструктура Дніпропетровської області досить розвинута. Її розвиток регламентовано такими документами: «Комплексна стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року»; «Програма соціально-економічного та культурного розвитку області на 2019 рік»; «Регіональна програма інноваційного розвитку на період до 2020 року» [31].

«Система дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів є досить розгалуженою та відповідає системі розселення. Загальноосвітні навчальні заклади досить забезпечені кадрами на 100 учнів, але у структурі педагогічних кадрів відсутня молодь, наявна нестача вчителів-спеціалістів точних наук, іноземних мов.

Дніпропетровський регіон налічує 78 вищих навчальних закладів (60 ВНЗ I-II рівня акредитації та 18 ВНЗ III-IV рівня акредитації), в яких навчається більш ніж 162 тисячі абітурієнтів.

Основними науковими центрами в області є місто Дніпро та місто Кривий Ріг. Науковий потенціал області формувався протягом останніх двадцяти ро-ків як складова космічного, транспортно-логістичного, машинобудівного, металургійного напрямків.

Станом на 1 січня 2019 року:

- ВНЗ III-IV рівня акредитації, одиниць/студентів– 21/199 000;
- ВНЗ I-II рівня акредитації, одиниць/студентів– 62/42 000;
- професійно-технічні навчальні заклади, одиниць/студентів – 65/30 600;
- денні загальноосвітні навчальні заклади, одиниць/учнів– 993/312 299;
- постійні дошкільні заклади, одиниць/дітей– 878/93 300;
- навчально-виховні заклади(інтернати), одиниць/учнів– 61/8970;
- дитячі позашкільні установи, одиниць/учнів– 188/87 100;
- кількість організацій, що виконують дослідження, розробки, в сфері науки, одиниць – 85;
- чисельність науковців, осіб– 11 944;
- чисельність докторів наук, осіб – 146;
- чисельність кандидатів наук, осіб– 808» [28].

«В області під охороною держави перебуває близькоб тисяч історико-культурних пам'яток серед них 23 – національного значення, працюють 131 музеїв різних форми власності, 14 театрів, 1 філармонія, 9 кінотеатрів, 683 бібліотеки, клубні заклади культури(усього) – 634, музеї– 151, початкові спеціальні та мистецькі навчальні заклади– 88 (музичні школи – 65, дитячі школи мистецтв– 15, художні школи – 7, хореографічні школи – 1), пам'ятники – 11480» [29].

Всі зазначені факти вказують на наявність значного соціально-економічного потенціалу для розвитку області у майбутньому.

«Дніпропетровська область територіально поділяється на 22 адміністративні райони та 13 міст обласного підпорядкування. Територія області налічує 1501 населений пункт, 13 міст обласного значення; 7 міст районного значення ; 46 селищ міського типу; 60 селищ; 1375 сіл. Є 62 об'єднаних територіальних громад: 6 міських рад об'єднаних територіальних громад; 21 селищних рад об'єднаних територіальних громад ; 35 -сільських рад об'єднаних територіальних громад. Налічується 22 районних ради; 15 районних рад у містах; 13 міських (міст обласного значення) рад ; 7 міських (міст районного значення) рад; 36 селищних рад ; 164 сільських рад. За кількістю сіл, що входять до складу однієї сільської ради (5 сіл на сільську раду), Дніпропетровська область випереджає середньо-український показник (3 села на сільраду) дуже значно. Разом з тим у області є райони, де цей показник є ще вищим: у Васильківському районі - 10 сіл на сільську раду, Покровському – 7 сіл, Криничанському – 6 сіл на 1 сільську раду. Обласний центр поділено на 8 внутрішньоміських районів, місто Кривий Ріг – на 7, місто Кам'янське – на 3 райони» [27].

«Нерівномірність розвитку територій Дніпропетровщини спостерігається завдяки показнику доходу місцевих бюджетів. Таким чином, рівень доходності бюджету м. Дніпропетровська в 18 разів більший, чим доходи всіх районів області разом. Якщо така концепція залишиться то і надалі спричинятиме відтік населення із прилеглих районів, переважно молоді, занепад стану інфраструктури та кардинальне зниження привабливості цих територій. Великою проблемою прилеглих районів зачасти є відсутність працівників потрібної кваліфікації.

Незалежно від розміщення обласного центру близько до географічного центру області, завдяки протяжності території індекс внутрішньої доступності району кардинально низький чим середній по Україні (0,80).

Низка районів області, такі як Покровський, Межівський, Томаківський, Апостолівський, Широківський, розташовані доволі далеко від центру області, що є неостанньою перешкодою для їх розвитку. Квазі-столичні функції у південно-західній частині області відіграє місто Кривий Ріг, до якого географічно ближче Широківський, Апостолівський, Софіївський райони» [24, с. 45].

«Дніпропетровська область займає провідне місце з найпотужніших індустріальних центрів – лідерів держави в зв'язку з цим має великий потенціал для подальшого економічного розвитку країни. Зазвичай про це свідчить провідні макроекономічні показники, завдяки якими Дніпропетровщина стабільно посідає найвищі показники серед областей України. Дніпропетровська область посідає друге місце після Києва за загальними обсягами виробництва валового регіонального продукту (ВРП). Виробництво ВРП у Дніпропетровській області становило за даними 2017 р. 313,83 млн. грн., або 10,5 % ВРП України» [28].

Для характеристики соціально-економічного стану Дніпропетровської області буде складено табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Валовий регіональний продукт Дніпропетровської області на душу населення у 2015-2018 рр. [29]

Показник	роки				Відх. 2018/2016 рр.	
	2015	2016	2017	2018	+-	%
Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах), млн.грн	215206	244478	258989	299158,9	83952,9	39,01
індекс приросту до попереднього року		1,136	1,059	1,155	1,16	
у розрахунку на одну особу, млн грн/чол	66,12	75,68	80,16	93,30	27,18	41,11
індекс приросту до попереднього року		1,145	1,059	1,164	1,164	

Аналізуючи дані табл. 2.1 слід відзначити, що валовий регіональний продукт області у 2015-2018 роках має стабільну тенденцію зростання: за п'ять

років приріст становить 39,01%, що є значним темпом зростання. При цьому щорічний приріст зафіксовано на рівні 5-15%. Показник валового регіонального продукту на одну особу населення демонструє зростання на 41,11% у досліджуваному періоді та мепи його приросту, хоч і є аналогічними до приросту загального показника валового регіонального продукту, але мають тенденцію до випередження, яку можна пояснити скороченням населення через міграційні процеси (в першу чергу).

«Область входить до числа експортів України та посідає перше місце по кількості експорту товарів серед областей України. У 2018 році показник обороту зовнішньої торгівлі 13352,0 млн дол. США, експорту та імпорту 7857,3 млн дол. США та 5494,7 млн дол. США відповідно. На область припадало 16,3% експортних товарних операцій від загального їх рівня в Україні» [30].

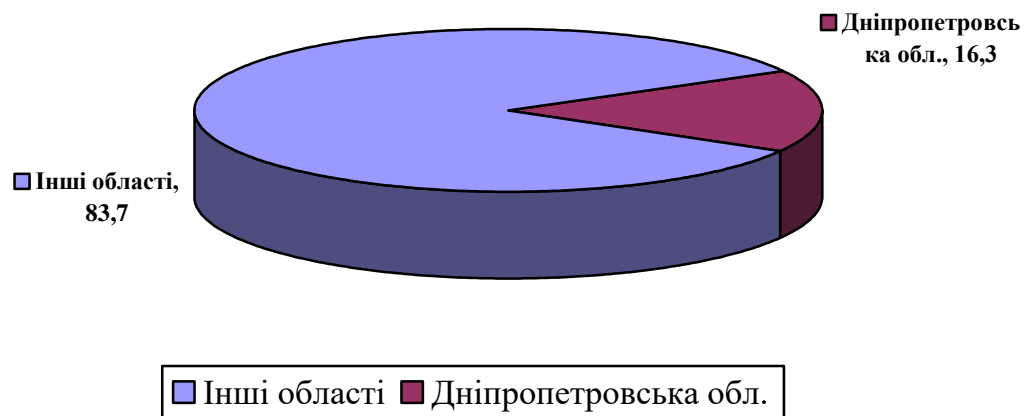

Рисунок . 2.1 Частка експорту Дніпропетровської області у загальнодержавних обсягах експорту, %

Споживачами експорту стали іноземні партнери із 158 країн світу.

«По показникам залучених іноземних інвестицій область упевнено посідає перше місце серед областей України. Станом на 01.01.2019р. обіг прямих іноземних інвестицій, залучених в економічну структуру області, склав 3577,8 млн дол. США » [28].

Таким чином можна констатувати, що Дніпропетровська область відноситься до найбільш розвинутих областей нашої держави у 2019 році. Але при цьому стратегічні напрямки, які зараз реалізуються керівництвом регіону потребують постійного вдосконалення на інноваційних засадах.

2.2 Характеристика населення та соціальних стандартів Дніпропетровської області

«На Дніпропетровщині проживають представники більше ніж 80 національностей, найбільшу частку складають українці (79,3%), значна частка після українців, - це складають росіяни – 18. Область є однією з найбільш густонаселених областей України. За статистичними даними, на 01 січня 2019 року на території області мешкають 3506,4 тис. осіб (7,6%). Високим є рівень урбанізації (83,9% жителів області проживають у 66 міських поселеннях). Область визначає найвищу щільність населення по Україні – 102,7 на один квадратний кілометр (середня щільність по Україні – 75,2). Більшість населення області переважно проживає в містах обласного значення – 74,3%. У сільській місцевості проживає приблизно 16,6 % населення, у містах районного значення й селищах міського типу, – 9,1 % населення області. Рівень урбанізації районів області є не рівномірним. Криворізький, Нікопольський, Павлоградський райони мають досить низький рівень урбанізації, це через виведення міста – районного центру зі складу району, оскільки ці міста мають статус міста обласного значення. Також, у області є райони з природно низьким рівнем урбанізації і високим рівнем сільського населення: Магдалинівський, Юр'ївський, Петропавлівський, Солонянський. Найбільшими містами є: Дніпро (міськрада) - 1004,9 тис. осіб, Кривий Ріг (міськрада) - 628,5 тис. осіб, Кам'янське (міськрада) - 240,5 тис. осіб, Нікополь - 110,8 тис. осіб,

Павлоград - 105,8 тис. осіб. Природний рух Дніпропетровської області у 2018 році: народжуваність 25,1 тис. осіб, смертність 52,3 тис. осіб, міграційний рух 2552 осіб. Міське населення становить приблизно 83,9%, сільське населення 16,1%. Пенсіонерів 961,1 тис. осіб» [30] .

Структура та динаміка населення Дніпропетровської області станом на 1 січня 2019 року наведена у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Структура та динаміка населення Дніпропетровської області у 2015-2019 р., осіб [28, 30]

Чисельність населення	Роки			Відхилення 2019/2015 рр	
	2015	2017	2019	абс., +-	відн., %
Всього, в т.ч:	3251629	3231140	3206500	-45129	-1,39
міське населення	2731694	2706984	2690254	-41440	-1,28
сільське населення	519935	524156	516246	-3689	-0,11
Щільність населення на чол./км ²	101,87	101,23	101,2	-0,67	-0,67

Табл. 2.1 демонструє, що за 2015-2019 роки загальна чисельність населення Дніпропетровської області знизилася на 45129 чол. (на 1,39%), чисельність міського населення за роки, що аналізуються також пропорційно знизилася на 1,28%, а сільського – на 0,81%, що є результатом довготривалої демографічної кризи і міграційних процесів населення до інших країн та територіальних центрів України (м. Київ, м. Харків, м. Львів, тощо).

У структурі населення Дніпропетровської області у 2015-2019 роках переважало міське населення, частка його становила 84,0 – 83,9%. Така особливість розташування населення пов'язана із промисловим характером області, наявність переважно промислових та обробних підприємств, що наклало відбиток на структуру населення.

Щільність населення за досліджувані роки знаходиться в інтервалі від 101,87 до 101,2 осіб./км², що є доволі високим показником. Найбільша

щільність населення станом на 1 січня 2019 року спостерігається у містах Дніпро, Вільногірськ, Першотравневськ.

«Найбільше міграційне скорочення припадає на м. Кривий Ріг (-1 749 осіб), а в перерахунку на 1 000 наявного населення це м. Жовті Води (-79,6), та Межівський район (-103,9). Міграційний приріст по вікових групах складає: 0 – 15 років – 2 522 особи, 16 – 59 років – 13 осіб, та у віці 60 і понад – 8 169 осіб. Зниження чисельності населення призводить в цілому до зниження трудового потенціалу області. Адже населення є водночас головною рушійною силою усього розвитку суспільства, від якої залежать як темпи економічного зростання, так і можливості та пріоритетні напрямки людського розвитку в країні» [29].

«Деякі демографічні показники можна розглядати і як критерії результативності розвитку, – і як соціально - економічного, так і людського. До таких чинників, відносяться показники народжуваності та показники смертності. Показники народжуваності, є фактором, на які впливає широке коло чинників людської життєдіяльності, а саме: – соціально-психологічних, економічних, соціальних та інших, які характеризують людський розвиток. Показники смертності (тривалості життя, до життя) також є певною характеристикою умов, у яких проходить суспільне життя та розвиток людини. Тобто показники народжуваності та смертності акумулюють у собі вплив медичного та соціального благополуччя як у країні в цілому, так і в області, умов людської праці, екологічної ситуації тощо» [28].

«Позитивним фактором є те, що поступово збільшується середній вік населення області, і на 01.01.2018 р. склав – 41,6 р., а саме: у чоловіків – 38,4 р., у жінок – 44,2 р. При цьому при народженні середня очікувана тривалість життя для обох статей у 2017 р. склала – 70,91років, а саме: у чоловіків – 65,85р. та у жінок – 75,65р. Різниця в тривалості життя між чоловіками та жінками складає майже 10 років » [33].

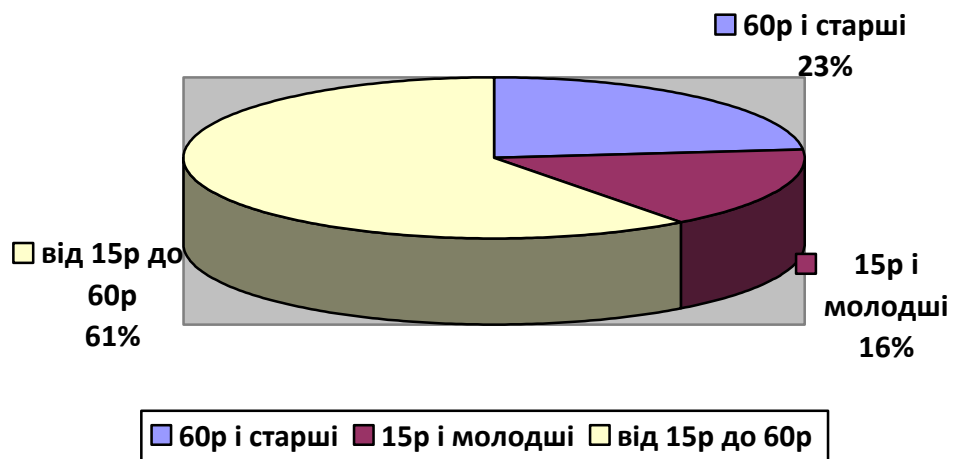

Рисунок 2.2. Вікова структура населення Дніпропетровської області станом 01.01.2018 р., % [29]

Взагалі, в Дніпропетровській області відбувається депопуляція населення, жінок у складі населення мають перевагу. Необхідна програма підтримки та програма стимулювання народжуваності на регіональному рівні. Скорочення населення можливо компенсувати за рахунок природного міграційного приросту, що і відбулося у 2017 р. Дніпропетровська область має всі необхідні умови щоб у населення України ототожнюватись як область, де кожний може себе реалізувати.

Важливо, що у Дніпропетровській області кількість економічно активного населення віком від 15 до 70 років поступово скорочується з 1601,7 тис. осіб у 2014 році до 1 523,8 тис. осіб у 2018 р. , що складає 65,5 % та 63,6 % відповідно, по відношенню до всього населення 15 – 70 років. Кількість зайнятого населення скоротилася за останні 5 років з 1 472,8 тис. осіб у 2014 р. до 1 402,3 тис. у 2018 р. осіб або з 60,2 % до 58,6 % до населення віком 15 – 70 років відповідно[4]. Кількість зайнятих економічно складає близько 45% від наявного населення, що говорить про порушення такого ефективного співвідношення між зайнятими та і не зайнятими економічною діяльністю (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Динаміка основних соціально-економічних показників розвитку Дніпропетровської області за 2015-2018 рр. (прийнято на 31 грудня) [30]

Показник	Роки				Відх. 2018/2016 рр.	
	2015	2016	2017	2018	+-	%
Чисельність наявного населення тис. осіб	3254,9	3230,4	3231,1	3206,5	-48,4	-1,49
Кількість зайнятих економічною діяльністю, тис. осіб	1479,6	1425,4	1390,9	1402,3	-77,3	-5,22
Наявний дохід населення у розрахунку на одну особу, грн	38346,2	43458,3	54215,4	72883	34537,2	90,07
Витрати населення у розрахунку на одну особу, грн.	47453,6	56205,8	71577,9	79698	32244,4	67,95
Середньомісячна заробітна плата, грн.	4366	5075	6939	8862	4496	102,98
Індекс споживчих цін, %	142,6	112,7	112,8	112,91	-29,69	-

Дані табл. 2.2 демонструють щорічне за 2015-2018 роки зниження чисельності населення, яке призводить до зниження за п'ять років на 48,4 тис. осіб, або на 1,49%. При цьому, кількість осіб, зайняти економічною діяльністю у 2015-2018 рр. показує зниження на 5,22% 5,22% , тобто швидше за загальне падіння чисельності населення регіону. Взагалі, зниження чисельності населення є негативним та демонструє необхідність впровадження заходів із підтримки економічно активного населення регіону.

Динаміка доходів та витрат не є синхронною: витрати населення зростають на 67,95%, тоді як доходи демонструють приріст на 90,07%, що є наслідком, з одного боку, підвищення соціальних стандартів, а з іншого – дією цінового фактору на споживчих ринках області. Коефіцієнт співвідношення доходів та витрат населення графічно демонструє рис. 2.2.

Дані рис. 2.2 демонструють переваження витрат населення над його доходами (значення коефіцієнту <1), що є індикатором низької ефективності політики в сфері реалізації соціальних програм та стандартів.

Рисунок 2.2 - Динаміка коефіцієнту співвідношення рівнів доходів та витрат населення Дніпропетровської області у 2015-2018 рр. у розрахунку на одну особу

У продовження аналізу табл. 2.2 слід відзначити, що рівень середньомісячної заробітної плати населення дніпропетровщини у 2015-2018 рр. зростає у 2,02 рази: із 4366 грн до 8862 грн, але в умовах зростання споживчих цін (значення індексу цін > 100), такий приріст не можна визнати достатнім.

Динаміка доходів населення Дніпропетровської області за 2016-2018 рр. наведена у табл. 2.3.

«Доходи населення— це сума матеріальних благ та грошових коштів (заробітна плата; прибуток та інший змішаний дохід; одержані доходи від нерухомості та власності; соціальні допомоги; соціальні трансферти та інші поточні трансферти), яка спрямовується на підтримку фізичного, економічного, морального, та інтелектуального стану людини і на задоволення її різноманітних потреб» [18, с. 22].

Друге місце посідає Дніпропетровська область останні три роки за часткою в загальному підсумку щодо доходів, поступившись м. Києву (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 - Динаміка доходів населення в Дніпропетровській області за 2016-2018 рр.

Показники	роки			Відх. 2018/2016 рр.	
	2016	2017	2018	абс., +-	відн., %
Доходи населення, всього, млн.грн.	188816	237631	305510	116694	61,80
Зміна обсягів доходів у населення, % до попереднього року	113,7	125,9	128,6	x	x
Частка області в загальному підсумку, %	9,2	9,2	9,3	0,1	x
Наявний дохід у розрахунку на 1 особу, грн	44365,9	54215,4	72883,4	28517,5	64,28
Наявний дохід у розрахунку на 1 особу, % до попереднього року	113,3	122,2	134,4	x	x
Реальний наявний дохід, % до попереднього року	99,2	106,7	114,8	15,6	x
Середньомісячна номінальна заробітна плата одного штатного працівника	5075	6939	8862	3787	74,62

Згідно табл. 2.3 середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника має тенденцію до стабільного зростання – за три роки приріст становить 74,62%, або 3787 грн. «По розміру середньомісячна номінальна заробітна плата по видам економічної діяльності розподілена слідує таким чином:

- фінансова діяльність та страхування (16464 грн. – у 2018 р., 12311 грн. – у 2017 р.);
- добувна промисловість (13180 грн. – у 2018 р.,– 10017 грн. – у 2017 р.);
- професійна, технічна та наукова діяльність (10710 грн. – у 2018 р.,– 9352 грн. – у 2017 р.,).

У 2018 р. суттєво збільшилася і посіла друге місце за розміром середньомісячна заробітна плата штатних працівників державного управління й оборони. Найменший розмір середньомісячної заробітної плати сплачується за наступними видами економічної діяльності:

- поштова діяльність (3 470 грн. – у 2018 р., 2 694 грн. у 2017 р.);
- тимчасове розміщення й організація харчуванням (5 123 грн. – у 2018 р., 4138 грн. у 2017 р.);
- функціонування бібліотек, архівів, музеїв та ін. закладів культури– (4 577 грн. у 2018 р., 3 235 грн. – у 2017 р.)» [30].

У 2018 р. охорона здоров'я та надання соціальної допомоги стали найменш оплачуваними видами економічної діяльності.

«Нааявний дохід - це дохід, за вирахуванням податків та інших обов'язкових платежів, тобто кошти, які використовуються населенням на споживання й заощадження» [13, с. 76]. Його рівень за три роки що досліджуються зріс на 64,28% (щорічний приріст 13-34%), а показник реального доходу населення має тенденцію стабільного приросту, яка у 2018 році дорівнює 114,8%, що є загальними індикаторами зростання добробуту населення регіону. Загальні доходи населення регіону зростають за 2015-2018 роки на 61,8%, а їх частка у показнику вцілому у державі становить 9,2-9,3% та теж має тенденцію до приросту. При цьому, слід відзначити, що рівень фактичного безробіття склав по Дніпропетровській області 8,0% у 2018 р., а рівень зареєстрованого безробіття - 1,3 %, що є негативним соціально-економічним явищем.

«Основними джерелами доходу населення Дніпропетровщини є заробітна плата та пенсії, стипендії, допомоги. Враховуючи те, що основним шляхом розвитку країни є забезпечення соціального та стабільного добробуту кожного громадянина, то ці всі джерела виплат повинні забезпечувати мінімум середній рівень добробуту» [24]. Показник порівняння рівня доходу особи з мінімальним прожитковим мінімумом, - це показник, який об'єктивно показує рівень забезпеченості кожного громадянина (табл. 2.4).

У досліджуваному періоді прожитковий мінімум населення Дніпропетровської області зростає на 30,66%, що є результатом підвищення соціальних стандартів в державі. Частка населення із загальними доходами нижче прожиткового мінімуму на місяць по області знижується із 7,3% у 2015 році до 3,5% у 2017 році, тобто на 3,8%. Частка населення із грошовими доходами нижче прожиткового мінімуму на місяць за три роки знижується на 1,7% та у 2017 році становить 6,9%.

Таблиця 2.4 Динамічні показники порівняння фактичного рівня доходу населення Дніпропетровської області з мінімально необхідним у 2015-2017 рр, %

Показники	роки			Відх. 2017/2015 рр.	
	2015	2016	2017	абс., +/-	відн., %
Прожитковий мінімум, грн.	1227,33	1388,08	1603,67	376,34	30,66
Частка населення із загальними доходами нижче прожиткового мінімуму на місяць	7,3	5,9	3,5	-3,8	x
Частка населення із грошовими доходами нижче прожиткового мінімуму на місяць	8,6	11,8	6,9	-1,7	x
Частка населення із загальними доходами нижче фактичного прожиткового мінімуму на місяць	51,6	53,9	35,8	-15,8	x

Частка населення із загальними доходами нижче фактичного прожиткового мінімуму на місяць за три роки знижується на 15,8% та у 2017 році становить 35,8%.

Взагалі, попри позитивну тенденцію зміни показників доходів населення Дніпропетровської області, частка населення із доходами нижче прожиткового мінімуму є доволі високою та вказує на необхідність підвищення соціального захисту населення. «З такими показниками фінансової забезпеченості населення суттєво збільшиться кількість звернень по пільги та субсидії. З метою забезпечення гідних умов праці та заробітної плати, актуальним є перегляд політики використання людського капіталу» [24].

Одним з найбільш актуальних питань є питання забезпечення пенсіонерів в Дніпропетровській області, які станом на 01.01.2019 р. з 11,5 млн. пенсіонерів в Україні становлять 8,38 % або 960, 9тис. осіб. Середній розмір пенсій на 01.01.2019 р. склав 2 999,86 грн., що є вищим за середній по країні – 2645,66 грн. З них майже 22 % пенсіонерів,- це пенсіонери, які працюють та одержують пенсію в органах Пенсійного фонду.

«Майже третину усього населення Дніпропетровщини складають громадяни пенсійного віку, це в свою чергу впливає на формування купівельної

спроможності всього населення області. Також, жінки становлять близько 60%, а розмір пенсії у них у 1,6 разів нижче за чоловіків, а це досить суттєво понижує купівельну спроможність населення. Наєбхідним кроком є розробка соціальної та економічної програми для пенсіонерів Дніпропетровської області, з комплексом заходів для створення гідних умов для існування пенсіонерів» [24].

Отже, проведений аналіз динаміки основних соціально-економічних показників розвитку Дніпропетровської області за 2015-2018 демонструє доцільність розробки заходів із забезпечення підвищення соціальних стандартів області.

2.3 Регіональні програми у сфері соціального захисту населення та їх характеристика

З метою забезпечення реалізації державної політики у сфері соціально-трудових відносин на території Дніпропетровської області, Розпорядженням голови облдержадміністрації від 14 червня 2018 року №Р-330/0/3-18 «Про затвердження Положення про Департамент соціального захисту населення Дніпропетровської обласної державної адміністрації у новій редакції»[31], створено Департамент соціального захисту населення Дніпропетровської обласної державної адміністрації (далі – Департамент), який є важливим структурним підрозділом облдержадміністрації. Департамент у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, наказами Мінсоцполітики, цим Положенням, наказами інших центральних органів виконавчої влади, розпорядженнями голови облдержадміністрації.

« На Департамент покладено обов'язки по виконанню програм і заходів у сфері соціального захисту населення, зайнятості та трудової міграції населення; соціальної підтримки та надання соціальних послуг для населення, зокрема

особливо вразливим верствам: особам похилого віку, інвалідам, учасникам АТО та ветеранам війни, громадянам, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, сім'ям та громадянам, які перебувають у особливо складних життєвих обставинах, малозабезпеченим, внутрішньо переміщеним особам, іншим особам, які згідно із існуючим законодавством України мають право на соціальні пільги та отримання субсидій на оплату житлово-комунальних послуг; сім'ї та дітей, оздоровлення дітей, запобігання насильству в сім'ях, протидії торгівлі людьми; забезпечення рівних прав і можливостей серед жінок і чоловіків. Також організація надання соціальних послуг (соціальне обслуговування) на території регіону, проведення соціальної роботи, визначення необхідних потреб населення у відповідних соціальних послугах, тощо» [27].

« До повноважень Департаменту Дніпропетровської райдержадміністрації належить координація, контроль та забезпечення в межах повноважень виконання державних цільових бюджетних програм, а саме:

- Заходи по соціальному захисту дітей, сімей, жінок та інших найбільш вразливих верств населення.
- Разова щорічна грошова допомога ветеранам війни і жертвам переслідувань нацистів та соціальна допомога особам, що мають трудові заслуги.
- Виплата стипендій студентам що навчаються у вищих навчальних закладах.
- Соціальний захист громадян, які є постраждалими внаслідок Чорнобильської аварії.
- Виплата пільг і субсидій громадянам у грошовій формі на сплату житлово - комунальних послуг.
- Надання адресної допомоги внутрішньо - переміщеним особам щомісяця для компенсації витрат на проживання, в т.ч. на сплату житлово - комунальних послуг.

- Надання матеріальної допомоги військовослужбовцям, що звільнені з військової строкової служби.
- Надання психологічної реабілітації, соціальної і професійної адаптації, санаторно-курортного лікування учасників Революції Гідності, учасників АТО
 - Заходи, спрямовані на соціальну, трудову та професійну реабілітацію інвалідів.
 - Реабілітація дітей з інвалідністю ДЦП.
 - Надання одноразової грошової допомоги членам сімей осіб, смерть яких пов'язана з участю в масових громадських протестах, що відбувалися з 21 листопада 2013 р. по 21 лютого 2014 року, також особам, що отримали тілесні ушкодження, побої, мордування, під час участі в зазначених акціях.
 - КПКВК 2511110 «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною», оплату послуг із здійснення патронату над дитиною та виплату соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя, підтримку малих групових будинків»[10]
 - КПКВК 2511180 «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на проектні, будівельно-ремонтні роботи, придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання, наближених до сімейних, та забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа»[10]
 - КПКВК 2511190 «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи

безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, та визнані особами з інвалідністю внаслідок війни III групи відповідно до пунктів 11-14 частини другої статті 7 або учасниками бойових дій відповідно до пунктів 19-20 частини першої статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та які потребують поліпшення житлових умов» [10, 29]

- КПКВК 2511120 «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для сімей осіб, визначених абзацами 5-8 пункту 1 статті 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», для осіб з інвалідністю I-II групи, яка настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, визначених пунктами 11-14 частини другої статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та які потребують поліпшення житлових умов» [10]

- КПКВК 2511200 «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для сімей учасників бойових дій на території інших держав, визначених у абзаці першому пункту 1 статті 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», для осіб з інвалідністю I-II групи з числа учасників бойових дій на території інших держав, інвалідність яких настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, пов'язаних з перебуванням у цих державах, визначених пунктом 7 частини

другої статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та які потребують поліпшення житлових умов»[10, 24]

Окрім зазначеного, на Департамент покладено обов'язки по розробленню та реалізації регіональних програм у сфері соціального захисту населення.

Слід відзначити, що станом на 01.01.2019 року Дніпропетровською ОДА затверджено перелік цілових програм у сфері соціального захисту населення, контроль за реалізацією яких покладено на Департамент соціального захисту населення. Перелік основних програм, які реалізуються в області наведено у табл. 2.5.

Дані табл. 2.5 демонструють, що у Дніпропетровській області реалізуються регіональні програми, метою яких виступає:

- забезпечення охорони здоров'я населення (окремо виділено програми із охорони здоров'я молоді та дітей);
- забезпечення соціального захисту та адаптації внутрішньо-переміщених осіб та осіб, які є постраждалими від військових дій у зоні проведення АТО;
- поліпшення умов праці на промислових підприємствах, забезпечення безпеки та гігієни праці;
- підтримка ветеранів війни та осіб, які втратили здоров'я внаслідок участі у АТО чи проживали у Дніпропетровській та Луганській областях та попали під дію АТО;
- забезпечення зайнятості населення та подолання безробіття серед населення взагалі та серед молоді, зокрема;
- захист сімейних цінностей та гендерної рівності (включаючи пропагандистські та виховні заходи).

Взагалі, як видно з табл. 2.5, цільові програми підтримки та соціального захисту жителів Дніпропетровської області дуже важливі та актуальні на сьогоднішній день, адже направлені на вирішення самих найгостріших питань регіону, атакож на підтримку самих вразливих верств населення.

Таблиця 2.5 - Регіональні програми Дніпропетровщини у сфері соціального захисту населення станом на 01.01.2019р. [24, 29, 31].

№	Назва програми	Термін дії	Мета програми
1	2	3	4
1.	Цільова соціальна комплексна програма розвитку фізичної культури і спорту в Дніпропетровській області до 2021 року	2015-2021	Цільова соціальна комплексна програма розвитку фізичної культури і спорту в Дніпропетровській області до 2021 року
2.	Програма зайнятості населення Дніпропетровської області на 2012 – 2022 роки № 351-13/VII 22.06.2018р)	2012-2020	Забезпечення регулювання ринку праці за допомогою правових, економічних державних важелів для підвищення зайнятості населення, детінізації ринку праці, більш ефективного використання робочої сили та соціального захисту населення
3.	Регіональна цільова соціальна програма “Молодь Дніпропетровщини” на 2012 – 2021 роки (від 07.12.2018 р № 413-15/VII)	2012-2021	Створення системи всебічної підтримки громадянсько-активної молоді, яка спрямована на само-реалізацію, створення необхідних для цього правових, та економічних передумов, і надання соціальних гарантій
4.	Цільова соціальна комплексна програма розвитку фізичної культури і спорту в Дніпропетровській області до 2021 року (від 07.12.2018 р № 415-15/VII)	До 2021р	Створення умов для розвитку фізичної культури і спорту, вдосконалення необхідного норма-тивно-правового механізму, орга-нізаційних питань, залучення більш широкої масовості населення до спорту, пропагування здорового способу життя, реалі-зація здібно-стей обдарованої молоді в різних видах спорту, досягнення у спорті вищих досягнень.
5.	Регіональна програма оздоровлення та відпочинку дітей Дніпропетровської області у 2014 – 2021 роках (від 16.03.2018р №315-12/VII)	2014-2021	Забезпечення необхідного оздо-ровлення дітей, їх повноцінного від-починку, створення потрібних умов для освіти, виховної, фізично-оздо-ровчої та спортивної роботи, якіс-ного медич-ного обслуговування і харчування, а також стимулювання діяльності дитячо-юнацьких закла-дів оздо-ровлення та відпочинку
6.	Програма розвитку сімейної та гендерної політики у Дніпропетровській області на 2012 – 2021 роки (від 07.12.2018 р № 412-15/VII)	2012-2021	Створення соціальних, правових та еконо-мічних умов для необхідного функці-онування й розвитку сім’ї як основи в суспільства, забезпечення виконання сі-м’єю її всіх основних функцій, затвердження духовно і фізично здорової, соціально та матеріально благополучної сім’ї, та утвердження рівних прав і мож-ливостей жінок і чоловіків згідно основних прав людини
7.	Обласна соціальна програма поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища в Дніпропетровській області на 2014 – 2018 роки (від 20.06.2014 №531-26/VI)	2014-2019	Реалізація заходів щодо створення належних та безпечних умов праці на підприємствах та організаціях усіх форм власності, шляхом вирішення конкретних питань та завдань з організаційного, матеріального, нормативно-право-вого та технічного забезпечення їх діяльності у сфері охорони праці, подальшого вдосконалення наявної системи регіонального управління та нагляду за охороною праці

Продовження табл. 2.5

1	2	3	4
8.	Обласна програма надання соціальної підтримки громадянам, які переселяються до Дніпропетровської області з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, на 2014–2016 роки (від 05.12.2014 №589-28/VI)	2014-2016	Реалізація надання соціальної підтримки громадянам, що переселяються до Дніпропетровської області з тимчасово окупованих територій України та районів проведення антитерористичної операції з допомогою виконання конкретних завдань з нормативно-правового організаційного та матеріально-технічного забезпечення
9	Програма підтримки населення в енергозбереженні житлового сектору Дніпропетровщини на 2015 – 2020 роки (від 24.03.2017 р № 165-8/VII)	2015-2020	Заохочення громадян що до підвищення рівня енерго-ефективності та енерго-збереження об'єктів житлового сектору
10.	Комплексна програма соціального захисту населення Дніпропетровської області на 2015 – 2019 роки (від 07.12.2018 р № 422-15/VII)	2015-2019	Поліпшення та підвищення кількості та якості надання соціальних послуг для населення, ефективності проведення регіональної політики щодо покращення якості життя найбільш вразливих груп населення, впровадження нових методів посилення адресності надання послуг, забезпечення державних гарантій, підтримка ветеранів війни, та соціальної захист інших пільгових категорій осіб
12.	Обласна програма “Здоров’я населення Дніпропетровщини на 2015 – 2019 роки” від 07.12.2018 р № 421-15/VII	2015-2019	Поліпшення поточної демографічної ситуації, збереження і зміцнення здоров’я населення шляхом підвищення ефективності надання медичної допомоги, її якості, з пріоритетним напрямом профілактики та лікування хронічних не інфекційних та інфекційних хвороб
13.	Програма підтримки ветеранів війни та членів сімей загиблих учасників бойових дій при отриманні земельних ділянок у власність у 2019– 2021 роках (від 07.12.2018 р № 424-15/VII)	2019-2021	Надання соціальної допомоги учасникам та інвалідам АТО, членам сімей загиблих учасників АТО з метою реалізації права безкоштовного отримання у власність земельних ділянок із категорії земель сільськогосподарського призначення (для ведення особистого господарства, індивідуального садівництва).
14.	Програма захисту прав дітей та розвитку сімейних форм виховання у Дніпропетровській області на 2016 – 2020 роки від 01.12.2017 № 279-11/VII)	2016-2020	Забезпечення найбільш оптимального функціонування цілісної системи захисту прав дітей у Дніпропетровській області

Проте, слід зазначити, що регіональні програми по соціальному захисту населення Дніпропетровської області реалізують доволі традиційні напрямки соціальної політики, які реалізуються у більшості регіонів України. На нашу думку, регіональні програми у сфері соціального захисту населення Дніпропетровської області потребують вдосконалення та надання їм так званої «регіональної ідентичності», що можливо тільки в рамках реалізації регіональної стратегії та загальної державної політики у сфері соціального захисту громадян.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ДНІПРОПЕТРОВЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1 Вибір моделі реалізації державної політики у сфері соціального захисту на основі аналізу світового досвіду

«Напрями вирішення модернізації державної політики у сфері соціального захисту населення України обумовлений тим, що соціальний захист населення треба кардинально оновити у контексті змін світової економічної та політичної системи при умовах виникнення нових проблем в регіонах та глобалізації. Ця система потребує внесення корективів та змін, незважаючи на те що спроби глибокого реформування економіки та удосконалення системи соціального захисту населення при створених в Україні не так давно спеціальних інституційних способів вирішення цих проблем також працюють, але не ідеально. Ураховуючи реальні обставини Україна все одно займає практично нижні рівні по показникам розвитку серед цивілізованих країн світу. Тому насамперед дуже важливо зробити суттєві заходи щоб покращити соціальну ситуацію» [19].

Дослідження державної політики соціального захисту населення України та регіональної політики соціального захисту населення дозволило виокремити наступні загальні проблеми, які пов'язані із їх формуванням та реалізацією:

- наявність так званого «відбитку соціального минулого СРСР (УСРСР)» - політика соціального захисту громадян містить стандарти та уніфіковані підходи, які існували ще за часів УСРС. Зокрема, такі підходи донедавна використовувалися при наданні субсидій на оплату комунальних послуг, допомоги матерям - одиначкам тощо;

- прив'язка регіональних програм соціального захисту населення до загальнодержавних індикативних показників, тоді як на загальнодержавному

рівні [8] визнається нерівномірність розвитку областей України, доходів їх громадян, показників ВРП тощо. Така прив'язка руйнує дієвість соціальної допомоги у окремих областях, а значить, призводить до низької ефективності державної політики у сфері соціального захисту громадян;

- майже відсутня адресність соціального захисту громадян;
- програми регіонального соціального захисту населення по регіонах України є майже однаковими, містять незначні відмінності, які залежать від фінансових можливостей регіону. Це дозволяє стверджувати про їх уніфікованість, стандартні підходи до формування і т.д.

Для подолання таких недоліків державної політики у сфері соціального захисту громадян та регіональної політики слід звернутися до світового досвіду їх формування, що дозволить забезпечити формування дієвих та ефективних програм підтримки громадян у скрутних ситуаціях та компенсувати ризики, пов'язані із їх виникненням.

Слід зазначити, що система соціального захисту громадян, яка ефективно функціонує у країнах Європи та у США пройшла тривалий час становлення, її зародки були сформовані після Другої світової війни та є наслідком еволюційного розвитку. Україна сьогодні не має такої кількості часу, а тому, переймаючи успішний досвід реалізації соціального захисту населення, не завжди отримує позитивні результати через брак національної ідентичності таких програм.

Узагальнюючи світовий досвід слід зазначити, що «залежно від співвідношення різних елементів у загальній структурі системи соціального захисту виділяються його різні моделі. Оскільки в основному завжди переважали два елементи – державне соціальне забезпечення або соціальне страхування, то зазвичай і моделі були побудовані із урахуванням суми коштів, що забезпечувала для соціального захисту чи універсальна система (яка фінансується з державного бюджету) чи страхова.

Основними перевагами універсальної моделі соціального захисту є досягнення соціальної справедливості у суспільстві, скорочення нерівності в

розподілі соціальних та економічних ресурсів шляхом абсолютного зменшення різниці в статусі та доходах.

Страхова модель соціального захисту заснована на системі соціального страхування з пайовим відрахуванням внесків працюючими громадянами і роботодавцями. Боротьба з бідністю поєднується з підтримкою високих стандартів життя всіх членів суспільства» [37, с. 66].

Для України, на нашу думку, найбільш прийнятною є універсальна модель державної політики у сфері соціального захисту, згідно якої, головною цінністю держави мають виступати громадяни, люди, ставлення до яких має бути не як до фізичних споживачів соціальних пільг, послуг тощо, а як до людського капіталу, інвестування у формування (діти, молодь), розвиток (освіта, охорона здоров'я, підтримка громад та об'єднань населення) та підтримку (пенсійне забезпечення, соціальні витрати з безробіття, медичні послуги тощо) якого мають бути головною метою існування держави та головною метою всіх реформ. Також модернізація системи соціального захисту населення та удосконалення державної політики має бути не тільки створенням ефективних інструментів підтримки соціально вразливих верств населення, але й відновленням довіри громадян до держави, соціального захисту населення, державних та регіональних інституцій, а також формування позитивного соціального іміджу держави та регіону.

Повертаючись до універсальної моделі соціального захисту громадян, слід дослідити світовий досвід її впровадження. «Так, універсальна модель соціального захисту найбільш розвинена в Австралії, Данії, Новій Зеландії, де соціальне забезпечення в переважній більшості гарантується державою. У таких країнах, як Німеччина, Бельгія, Австрія, Італія, Іспанія, Греція соціальний захист здійснюється через систему соціального страхування, тобто в них діє страхова модель соціального захисту.

У системі соціального захисту Швеції, Фінляндії та Норвегії вдало поєднуються державне соціальне забезпечення та соціальне страхування, тобто економіка великою мірою працює на задоволення потреб членів суспільства.

Вона характеризується надзвичайно високою часткою ВВП, яка розподіляється через бюджет (понад 50 %)

Для Великої Британії, Ірландії, Канади є характерним регулювання соціальних процесів з боку держави, проте нижчий, ніж в універсальній моделі, рівень оподаткування і перерозподіл ВВП через держбюджет (не більше 40 %) [36, с. 69-70].

Узагальнення найбільш поширених моделей соціального захисту населення в світі здійснене у табл. 3.1.

Таблиця 3.1. Узагальнення найбільш поширених моделей соціального захисту населення в світі [36, с. 202-203]

Модель	Характеристика
1	2
Залишкова модель (Велика Британія)	«Наголос на підтримці поза ринком праці. Орієнтація державної допомоги на соціальну патологію. Державна соціальна допомога має образ «останньої надії». Поляризація функцій догляду та контролю(державна– контроль, недержавні організації– здійснення догляду). Дуалізм держави і ринку у страхуванні, житловому забезпеченні, освіті, охороні здоров'я, службах допомоги у громаді» [36, с. 202]
Корпоративна модель (Австрія, Німеччина, Нідерланди, Швейцарія, Франція та Італія)	«Участь різних секторів державного, недержавного та неформального у сфері соціального захисту. Вища організація не повинна перебирати на себе функції, які може виконати організація нижчого рівня. Держава повинна надавати можливість недержавним і неформальним організаціям вирішувати певні питання. Система колективної відповідальності під контролем держави» [36, с. 202]
Континентальна модель (модель Отто Бісмарка)	«Встановлює жорсткий зв'язок між рівнем соціального захисту та тривалістю професійної діяльності. Діє як страхова модель. Для малозабезпечених членів суспільства, що не мають можливості отримувати страхові соціальні виплати, соціальний захист реалізується через принцип соціальної допомог » [36, с. 203]
Скандинавська модель	«Соціальний захист розуміється як законне право громадянина. Відмінною рисою моделі є широке охоплення різних соціальних ризиків і життєвих ситуацій, які вимагають підтримки суспільства. Отримання соціальних послуг і виплат, як правило, гарантується усім жителям країни й не обумовлюється зайнятістю й виплатою страхових внесків. Єдиний випадок виключення – страхування від безробіття, яке є добровільним та приватним» [36, с. 203].
Південноєвропейська модель	«Рівень соціальної захищеності у цій моделі відносно низький, а завдання соціального захисту часто розглядається як справа родичів і сім'ї. Тому сім'я й інші інститути громадянського суспільства відіграють не останню роль, а соціальна політика носить переважно пасивний характер і орієнтована на компенсацію втрат у прибутках окремих категорій громадян. Характерною рисою даної моделі є також асиметрична структура соціальних видатків » [36, с. 203]

Продовження табл. 3.1

1	2
Українська модель	«Участь різних секторів державного, недержавного та неформального у сфері соціального захисту. Зв'язок між рівнем соціального захисту та тривалістю професійної діяльності. Соціальний захист розуміється як законне право громадянина. Широке охоплення різних соціальних ризиків і життєвих ситуацій, які вимагають підтримки суспільства. Переважання адресної соціальної допомоги» [36, с. 202]

Отже, у табл. 3.1 було здійснено спробу надати коротку характеристику так званої «української соціальної моделі захисту громадян». Згідно неї:

- держава має виступати гарантом дотримання права на рівний доступ та справедливий розподіл соціальної допомоги громадянам;
- професійний стаж (читай – стаж сплати соціальних внесків) має бути показником, який визначає рівень покриття ризиків, що стали причиною виплат соціальної допомоги. Проте, відсутність професійного стажу не має бути завадою до отримання мінімального рівня допомоги;
- передбачається збереження вже існуючого переліку соціальних ризиків і життєвих ситуацій громадян які є підставою для отримання допомоги. Включення нових ризиків – після ґрунтовного дослідження їх доцільності та після оцінки фінансової спроможності щодо їх покриття);
- адресність соціальної допомоги;
- створення можливостей отримання соціальної допомоги нужденним не тільки у грошовій чи монетарній формах, але й у натуральній формі;
- налагоджування соціального моніторингу дієвості державної політики у сфері соціального захисту, її справедливого розподілу та доцільності;
- держава має виступати гарантом максимально-коротких термінів часу між виникненням ризикованої соціальної ситуації та наданням соціальної забезпечення чи соціальної послуги. Порухення розумних термінів часу має бути пов'язане із санкціями щодо виконавців.

Щодо адресності соціальної допомоги, то даний аспект державної політики вже використовується віднедавна в Україні. «В Україні можна виділити декілька принципів організації системи адресної соціальної допомоги:

- надання соціальної допомоги винятково з урахуванням рівня доходів домогосподарств та майнового стану;
- визначення розміру виплат соціальної допомоги на основі вартості затвердженого кошика прожиткового мінімуму з урахуванням сімейного навантаження;
- пріоритетність заходів зі створення умов для самозабезпечення сім'ї, індивідуальних схем захисту й активного залучення працездатних малозабезпечених громадян до сфери трудової діяльності» [36, с. 200].

Проте, критерії надання такої допомоги потребують удосконалення, як-то: прожитковий кошик не враховує дійсних потреб населення у його наповненні та вартості, умови самозабезпечення сімей громадян не зафіксовані у жодному документі, а тому потребують доопрацювання і т.д.

«Одним з напрямів удосконалення державних механізмів соціального захисту населення має стати підвищення ролі неурядових громадських організацій у розвитку всеохоплюючої системи соціальної допомоги. Для поліпшення їх діяльності в напрямі соціального захисту населення необхідно розробити юридичні, нормативно-правові основи благодійності, передбачити певні податкові пільги при запровадженні у життя соціальних проектів та програм, здійснення яких сьогодні не забезпечено або недостатньо забезпечено урядом країни.

Неурядові громадські організації здатні також підсилити стан соціального захисту окремих соціально незахищених верств населення(діти, молодь, жінки, особи похилого віку, багатодітні сім'ї, інваліди тощо)» [10, с. 111-112].

Основою української моделі реалізації державної політики у сфері соціального захисту громадян має стати сукупність регіональних стратегічних програм соціального захисту населення.

3.2 Стратегічні напрями забезпечення соціального захисту населення Дніпропетровської області

«Соціальний захист на місцевому рівні покликаний забезпечувати раціональне використання ресурсного потенціалу регіону і на цих засадах вирішувати соціальні проблеми місцевого населення, дотримуючись балансу інтересів і держави, і регіонів [14, с. 54]

На основі узагальнення соціально-економічного становища Дніпропетровської області нами запропоновано такі стратегічні напрями удосконалення соціального захисту населення регіону:

1. Надання соціальним пільгам переважної форми грошових трансферів (має стосуватися компенсації вартості тарифів на проїзд та вартості комунальних послуг) та/або соціальних послуг (відновлення масштабної регіональної системи соціального патронажу та соціального супроводу);

2. Створення системи раннього виявлення осіб та сімей громадян які знаходяться в соціально-небезпечних чи соціально-ризикованих ситуаціях. Така система має стати пограничним інструментом профілактики та попередження соціально-ризикованих станів. «Реалізація поставленої мети потребує підвищення ефективності міжвідомчої взаємодії відповідних органів державної влади та місцевого самоврядування, координації їх дій, тобто запровадження інтегрованої системи надання соціальних послуг сім'ям та особам, які цього потребують, на основі уніфікованих мінімальних стандартів та єдиних технологій» [15, с. 474];

3. Підвищення якості надання соціальної допомоги та соціального забезпечення населення, в тому числі за рахунок впровадження інновацій у організацію системи соціального захисту населення. У Дніпропетровській області частково така практика існує – у багатьох містах області (Дніпро, Кривий Ріг, Жовті Води, Павлоград та інші) створено центри надання адміністративних послуг (ЦНАП) у яких акумульовано адміністративні послуги, в т.ч. і послуги із надання соціального забезпечення громадян.

4. Центральним осередком соціального захисту населення слід визнати сім'ю, родину та більшість соціальних послуг орієнтувати саме на даний об'єкт соціального захисту.

Стратегічні напрямки забезпечення соціального захисту населення Дніпропетровської області узагальнено на рис. 3.1.

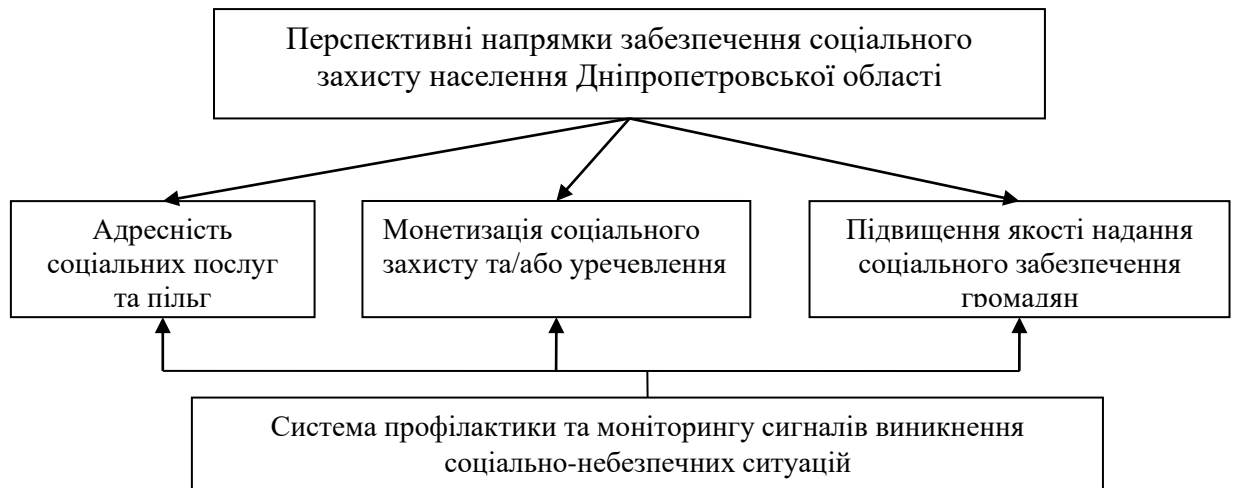

Рисунок 3.1 - Перспективні стратегічні напрямки забезпечення соціального захисту населення Дніпропетровської області

Поряд із тим, пропонується впровадження наступних проектів, покликаних забезпечити якість процесу надання послуг із соціального забезпечення:

- впровадження тотальної діджиталізації інструментів та програм регіональної політики у сфері соціального захисту громадян.

«Термін “діджитал-економіка” (digital economy) введений у науковий обіг ще в 1995 р. американським ученим Н. Негропonte. Утім, це поняття досі трактується неоднозначно. Зокрема, діджитал-економіка ототожнюється зі знаннєвою, інформаційною або мережевою. На нашу думку, слушною є позиція, згідно з якою в основі діджиталізації – інформація, а саме оцифрування значних обсягів знань і даних, що зумовлює якісні зміни в поведінці суб'єктів

господарювання. Тобто відбувається інтеграція реальних господарських відносин у віртуальний простір» [22].

«У вітчизняній сфері державного управління та економіки інформаційні технології набувають всеохоплюючого характеру. Зокрема, за оцінкою інформаційного суспільства в Україні близько 50 % населення користується Інтернетом, динаміка подальших змін є висхідною. Відповідно до дослідження Universal McCann, 81 % українських користувачів зареєстровано нині мінімум у одній соціальній мережі. Для порівняння: у США цей показник дорівнює 65 %. Незважаючи на провідні позиції національної економіки в рейтингах користування всесвітньою мережею, тільки 12 % вітчизняних установ сфери публічної влади застосовують інтернет-інновації (в середньому по ЄС – 49 %). Водночас у національному АПК додана вартість на одного працівника становить 7 тис. дол. США (ЄС – 25,6 тис. дол.), у промисловості – 10 тис. дол. (75,8 тис. дол.).

З огляду на наведену статистику, очевидною є потреба у врахуванні можливостей ІКТ у контексті окреслення стратегічних пріоритетів забезпечення соціального захисту населення» [34, с. 88; 38].

- розробка та використання інноваційних засобів для ранньої діагностики та попередження соціально-небезпечних ситуацій. Даний захід тісно пов'язаний із попереднім – діджиталізацією, але включає використання системи соціального моніторингу на базі краундфаундингу.

«Крауд-технології передбачають взаємодію підприємства із широким колом осіб за допомогою інтернет-технологій для активізації використання ресурсів широкого загалу з метою розв'язання нагальних завдань суб'єктів бізнесу. гідно з авторським визначенням Г. Рейнгольда, віртуальне співтовариство є соціальним об'єднанням у рамках мережі, передбачає підтримку великої групи осіб у форматі відкритого обговорення задля досягнення конкретних цілей» [39].

Так, у дніпропетровській області пропонується створення краундфаундингової платформи (аналогі - “Велика Ідея”, “Na Starte” та

створена у 2016 році платформа КУБ), яка буде дозволяти, з одного боку, ініціювання громадської, позабюджетної допомоги соціальним об'єктам чи громадянам, а з іншого – дозволить створити майданчик для попередження соціально-небезпечних станів чи ризикових ситуацій;

- популяризація соціального підприємництва та створення нормативно-правової бази для його функціонування. «Соціальне підприємництво—інноваційна діяльність, спрямована на створення або комбінацію соціальних та економічних ресурсів з метою формування ефективного механізму виробництва та надання цільового соціального блага» [12, с.36–44]. «Цільовими групами при цьому є найменш захищені та найменш благополучні верстви населення, що не мають фінансових ресурсів, або політичних важелів для досягнення власними силами «цінностей, що отримується в результаті трансформації» [16, с. 78].

- окремо слід відзначити, що інструментом, який дозволить втілити сукупність запропонованих заходів та проектів із вдосконалення соціального захисту громадян Дніпропетровського регіону має стати електронна «картка мешканця Дніпропетровської області». Такі карти успішно функціонують у багатьох містах: «картка киянина», «картка львів'янина», планується до запуску соціальна «Карта криворіжця» і т.д.

Передбачається, що «картка мешканця Дніпропетровської області» буде багатофункціональним електронним носієм, в т.ч. і платіжним засобом, який:

- дозволяє здійснити ідентифікацію його власника чи носія, отримати інформацію, яка припадає під вимоги ЗУ «Про обробку та зберігання персональної інформації громадянина України»;

- є інструментом надання громадянину адресних пілг, матеріальної допомоги, компенсацій, сервісного обслуговування, знижок та пілг.

Дія цієї карти буде розповсюджуватися на території Дніпропетровської області та вона дозволить реалізовувати регіональні програми соціального захисту населення саме даної територіальної громади.

Узагальнення стратегічних напрямів забезпечення соціального захисту населення Дніпропетровської області здійснено у даних табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Заходи реалізації стратегічних напрямів забезпечення соціального захисту населення Дніпропетровської області

Назва заходу	Спрямованість заходу
Впровадження тотальної діджиталізації інструментів та програм регіональної політики у сфері соціального захисту громадян	забезпечення максимальної простоти надання послуг із соціального захисту населення, їх доступності, прозорості механізмів реалізації, використання комп'ютерних технологій у публічній владі
Використання краунд-технологій у сфері соціального захисту населення	Розробка та використання інноваційних засобів для ранньої діагностики та попередження соціально-небезпечних ситуацій
Популяризація соціального підприємництва та створення нормативно-правової бази для його функціонування	Залучення приватного бізнесу до участі у соціальному захисті населення, створення додаткових робочих місць, подолання безробіття, акумулювання капіталу у соціальній сфері
Введення в дію «картки мешканця Дніпропетровської області»	- дозволяє здійснити ідентифікацію його власника чи носія; - є інструментом надання громадянину адресних пільг, матеріальної допомоги, компенсацій, сервісного обслуговування, знижок та пільг

Таким чином у даному розділі зазначено, що для України, на нашу думку, найбільш прийнятною є універсальна модель державної політики у сфері соціального захисту, згідно якої, головною цінністю держави мають виступати громадяни, люди, ставлення до яких має бути не як до фізичних споживачів соціальних пільг, послуг тощо, а як до людського капіталу, інвестування у формування (діти, молодь), розвиток (освіта, охорона здоров'я, підтримка громад та об'єднань населення) та підтримку (пенсійне забезпечення, соціальні

витрати з безробіття, медичні послуги тощо) якого мають бути головною метою існування держави та головною метою всіх реформ.

В роботі на основі узагальнення моделей соціального захисту населення в світі запропоновано «українську модель соціального захисту громадян», яка характеризується наступними процесами:

- участь різних секторів державного, недержавного та неформального у сфері соціального захисту;
- зв'язок між рівнем соціального захисту та тривалістю професійної діяльності;
- соціальний захист розуміється як законне право громадянина;
- широке охоплення різних соціальних ризиків і життєвих ситуацій, які вимагають підтримки суспільства;
- переважання адресної соціальної допомоги.

ВИСНОВКИ

Під соціальним захистом пропонується розуміти сукупність чинників, правил, норм та гарантій які забезпечують кожному працюючому та його родині право на безпечну працю, збереження здоров'я у процесі праці, економічний захист і підтримку у випадку настання раніше обумовлених ризикових ситуацій (втрата місця роботи, працездатності і т.д.). Схема соціального захисту населення в Україні складається із:

- рівнів: національного, суспільного, корпоративного, муніципального та індивідуального;
- форм виплат: соціальні виплати, пенсії, соціальні допомоги, пільги, компенсації;
- інституційних засад: політичної підсистеми, соціальної підсистеми, економічної та правової підсистем.

Структура соціального захисту населення включає: соціальні гарантії держави, соціальне забезпечення, соціальне страхування та соціальну допомогу.

Під державною соціальною політикою розуміють «сукупність рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, підприємств, установ і організацій, а також окремих індивідів, які прийняті з урахуванням суспільної думки та спрямовані на формування соціальної стратегії держави в цілях розвитку суспільства, створення суспільно прийнятних соціальних умов для реалізації можливостей та потреб членів суспільства, підвищення рівня та якості життя, а також заходів із практичного втілення цих рішень» [14, с. 118-119].

Далі в ході дипломного дослідження висвітлено стан реалізації державної соціальної політики в Україні за 2018-2019 роки, що дозволить ідентифікувати макроекономічні особливості її реалізації та актуалізувати напрямки регіонального розвитку та реалізації. Встановлено, що в Україні ще нині реалізується державна соціальна політика, яка була поширена у

колишньому СРСР, тобто чинна політика є реформуванням радянської державної соціальної політики. Такий стан речей призводить до того, що впровадження соціальних інновацій на державному рівні, з одного боку – не забезпечує бажаних результатів (ні якісних, ні тих, що можуть бути виміряні за часом), а з іншого – унеможливорює реформування через застарілі усталені механізми, відміна яких може привести до соціальної напруги у суспільстві. Саме тому необхідним є не просто реформування державної соціальної політики у сфері соціального захисту населення, але докорінна її зміна, принциповий апгрейд на засадах, які успішно реалізуються у всьому світі (досвід країн Азії, Німеччини, Японії).

Практичне дослідження в роботі здійснене на базі Дніпропетровської області. Встановлено, що Дніпропетровська область відноситься до найбільш розвинутих областей нашої держави у 2019 році. Аналіз показав, що валовий регіональний продукт області у 2015-2018 роках має стабільну тенденцію зростання: за п'ять років приріст становить 39,01%, що є значним темпом зростання. При цьому щорічний приріст зафіксовано на рівні 5-15%. Показник валового регіонального продукту на одну особу населення демонструє зростання на 41,11% у досліджуваному періоді та темпи його приросту, хоч і є аналогічними до приросту загального показника валового регіонального продукту, але мають тенденцію до випередження, яку можна пояснити скороченням населення через міграційні процеси (в першу чергу).

Аналіз соціально-економічних показників розвитку області за 2015-2019 роки показав наступне:

- загальна чисельність населення Дніпропетровської області знизилася на 45129 чол. (на 1,39%), чисельність міського населення за роки, що аналізуються також пропорційно знизилася на 1,28%, а сільського – на 0,81%, що є результатом довготривалої демографічної кризи і міграційних процесів населення до інших країн та територіальних центрів України (м. Київ, м. Харків, м. Львів, тощо);

- середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника має тенденцію до стабільного зростання – за три роки приріст становить 74,62%, або 3787 грн. Найбільшу заробітну плату отримують робітники фінансової діяльності та страхування, найменшу - охорона здоров'я та надання соціальної допомоги ;

- у досліджуваному періоді прожитковий мінімум населення Дніпропетровської області зростає на 30,66%, що є результатом підвищення соціальних стандартів в державі. Частка населення із загальними доходами нижче прожиткового мінімуму на місяць по області знижується із 7,3% у 2015 році до 3,5% у 2017 році, тобто на 3,8%. Частка населення із грошовими доходами нижче прожиткового мінімуму на місяць за три роки знижується на 1,7% та у 2017 році становить 6,9%.

- основними джерелами доходу населення Дніпропетровщини є заробітна плата та пенсії, стипендії, допомоги.

Взагалі, попри позитивну тенденцію зміни показників доходів населення Дніпропетровської області, частка населення із доходами нижче прожиткового мінімуму є доволі високою та вказує на необхідність підвищення соціального захисту населення.

В ході подальшого аналізу визначено, що у Дніпропетровській області реалізуються регіональні програми, метою яких виступає:

- забезпечення охорони здоров'я населення (окремо виділено програми із охорони здоров'я молоді та дітей);

- забезпечення соціального захисту та адаптації внутрішньо-переміщених осіб та осіб, які є постраждалими від військових дій у зоні проведення АТО;

- поліпшення умов праці на промислових підприємствах, забезпечення безпеки та гігієни праці;

- підтримка ветеранів війни та осіб, які втратили здоров'я внаслідок участі у АТО чи проживали у Дніпропетровській та Луганській областях та попали під дію АТО;

- забезпечення зайнятості населення та подолання безробіття серед населення взагалі та серед молоді, зокрема;
- захист сімейних цінностей та гендерної рівності (включаючи пропагандистські та виховні заходи).

Проте, слід зазначити, що регіональні програми по соціальному захисту населення Дніпропетровської області реалізують доволі традиційні напрямки соціальної політики, які реалізуються у більшості регіонів України. На нашу думку, регіональні програми у сфері соціального захисту населення Дніпропетровської області потребують вдосконалення та надання їм так званої «регіональної ідентичності», що можливо тільки в рамках реалізації регіональної стратегії та загальної державної політики у сфері соціального захисту громадян.

Визначено, що для України, на нашу думку, найбільш прийнятною є універсальна модель державної політики у сфері соціального захисту, згідно якої, головною цінністю держави мають виступати громадяни, люди, ставлення до яких має бути не як до фізичних споживачів соціальних пільг, послуг тощо, а як до людського капіталу, інвестування у формування (діти, молодь), розвиток (освіта, охорона здоров'я, підтримка громад та об'єднань населення) та підтримку (пенсійне забезпечення, соціальні витрати з безробіття, медичні послуги тощо) якого мають бути головною метою існування держави та головною метою всіх реформ.

В роботі на основі узагальнення моделей соціального захисту населення в світі запропоновано «українську модель соціального захисту громадян», яка характеризується наступними процесами:

- участь різних секторів державного, недержавного та неформального у сфері соціального захисту;
- зв'язок між рівнем соціального захисту та тривалістю професійної діяльності;
- соціальний захист розуміється як законне право громадянина;

- широке охоплення різних соціальних ризиків і життєвих ситуацій, які вимагають підтримки суспільства;
- переважання адресної соціальної допомоги.

На основі узагальнення соціально-економічного становища Дніпропетровської області нами запропоновано такі стратегічні напрями удосконалення соціального захисту населення регіону:

1. Надання соціальним пільгам переважної форми грошових трансферів (має стосуватися компенсації вартості тарифів на проїзд та вартості комунальних послуг) та/або соціальних послуг (відновлення масштабної регіональної системи соціального патронажу та соціального супроводу);

2. Створення системи раннього виявлення осіб та сімей громадян які знаходяться в соціально-небезпечних чи соціально-ризикованих ситуаціях.

3. Підвищення якості надання соціальної допомоги та соціального забезпечення населення, в тому числі за рахунок впровадження інновацій у організацію системи соціального захисту населення.

4. Центральним осередком соціального захисту населення слід визнати сім'ю, родину та більшість соціальних послуг орієнтувати саме на даний об'єкт соціального захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – Суми : ФОП Соколик Б. В., 2010. – 48 с.
2. Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" від 9 липня 2003 р. №1058-IV // ВВР України. – №51. – Ст. 107.
3. Закон України "Про державну допомогу сім'ям з дітьми" // Закони України. – Т. 4. – К.: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1996. – С. 247 – 266.
4. Наказ Міністерства Фінансів України "Про затвердження складових програмної класифікації видатків та кредитування місцевих бюджетів" від 20.09.2017 №793 [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/>
5. Розпорядження голови облдержадміністрації від 14 червня 2018 року №Р-330/0/3-18 «Про затвердження Положення про Департамент соціального захисту населення Дніпропетровської обласної державної адміністрації у новій редакції» // [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://adm.dp.gov.ua/>
6. Перелік діючих у 2019 році регіональних цільових програм (за напрямками) // [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://oblrada.dp.gov.ua/region-programmes/>
7. Абакумова Н.Н. К вопросу о социальной защите человека труда в России / Н.Н. Абакумова // Проблемы праці, економіки та моделювання: Збірник наукових праць. – Частина 1. – Хмельницький: НВП Евріка ТОВ, 1998. – С. 3.
8. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році». - К. : НІСД, 2017. - 689 с
9. Бабаєв В. М. Адміністративно-територіальний устрій та сталий розвиток регіону (концептуальні основи та методологія) : монографія / В. М. Бабаєв, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ та ін. - Харків : НТУ «ХП», 2006. - 316 с.

10. Бідак В.Я. Соціальний захист населення та вдосконалення державних механізмів його регулювання: Дис. ... к.е.н. / Ін-т регіональних досліджень НАН України. – Львів, 2004. – 250 с.

11. Вахович І. М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізм реалізації : монографія / І. М. Вахович. — Луцьк : Надстир'я, 2007. — 496 с.

12. Воротін В. Є. Соціальний захист населення як об'єкт державного регулювання та управління в Україні / В. Є. Воротін, Р. Є. Демчак // Теоретичні та прикладні питання економіки. - 2014. - Вип. 2. - С. 14-21.

13. Державна політика : підручник / ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.] ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. К. : НАДУ, 2014. С. 8.

14. Жуковська А. Ю. Соціальна і гуманітарна політика : навч. посіб. / А.Ю. Жуковська. - Т. : ТНЕУ, 2012. - С. 46.

15. Заєць С. В. Показники життєвого середовища: складові аналізу соціального розвитку регіону / С. В. Заєць // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект : сборник научных трудов. - Донецк, 2010. - Часть 2. - С. 473 - 475.

16. Іщенко О. Актуальні питання розвитку місцевого самоврядування на сучасному етапі // Вісник Національної академії державного управління. – 2004. - № 3. – С. 333-339.

17. Методика розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://uazakon.com/documents/date_1a/pg_ibcnog/index.htm.

18. Новікова О.Ф., Амоша О.І., Шаульська та ін. Управління людським та соціальним розвитком у регіонах України. – НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2010. – С.70.

19. Одінцева Г.С. Раціоналізація структурно-функціонального забезпечення діяльності районних управлінь праці та соціального захисту

населення / Г.С. Одінцева, В.В. Собченко // Теорія та практика державного управління: Зб. наук. праць. — Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ"Магістр", 2009. — Вип. 1 (10). — С. 3—8.

20. Офіційний сайт Інституту реформ [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.ir.org.ua/>

21. Право соціального забезпечення: навч. посіб. / П.Д. Пилипенко, В.Я. Буряк, С.М. Синчук та ін. За ред. П.Д. Пилипенка. — К.: Видавничий Дім " Ін Юре ", 2009. — 495 с.

22. Рабинович П., Лобода Ю. Соціальна сутність держави: теоретико-методологічні засади дослідження // Право України. — 2006. — №8. — С. 41—44

23. Сайт національного інституту стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. - Режим доступу : - <http://www.niss.gov.ua/articles/1658/>

24. Сіленко А. Соціальна держава: територія змін: монографія.— Одеса: Видавничий центр УДАС ім. О.С. Попова, 2000. — 280 с.

25. Скуратівський В. Соціальна політика: Навч. посібник / Скуратівський В., Палій О., Лібанова Е. — К.: Вид-во УАДУ, 1997. — 360 с.

26. Соціальний захист населення України : навч. посіб. / [авт. кол. : І. Ф. Гнибіденко, М. В. Кравченко, О. М. Коваль та ін.] ; за заг. ред. М. В. Вакуленка, М. К. Орлатого. К. : Фенікс, 2010.- С. 187.

27. Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу : - <http://www.dfr.minregion.gov.ua/.../Strategiya-rozvitku-Dnipropetrovskoyi-oblasti-na-period-do2020>

28. Соціально-економічне становище регіону. Головне управління статистики у Дніпропетровській області [Електронний ресурс]. - Режим доступу: dneprstat.gov.ua

29. Статистичний щорічник Дніпропетровської області за 2017 рік // https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/analizStanuTaviznachennjaTendenciy_2019.pdf

30. Ситуаційний аналіз стану та визначення тенденцій соціально-економічного розвитку Дніпропетровської області та її адміністративно-територіальних одиниць за 2014 – 2018 роки // https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/analizStanuTaviznachennjaTendenciy_2019.pdf

31. Перелік діючих у 2019 році регіональних цільових програм (за напрямками) // <https://oblrada.dp.gov.ua/region-programmes/>

32. Плазко Н.Д. Зарубіжний досвід забезпечення соціальної сфери / Н.Д. Плазко // Ефективна економіка. - № 5. - 2014 // <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=30594>

33. Управління соціальним і гуманітарним розвитком : навч. посіб. / [авт. кол. В. А. Скуратівський, В. П. Трощинський, Е. М. Лібанова та ін.]; за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського: у 2 ч. – К. : НАДУ, 2009. – Ч. 1. – 456 с.

34. Халецька А. А. Соціальний захист населення в Україні: теорія та практика державного управління: монографія / А. А. Халецька. – Донецьк: Юго-Восток, 2010. – 430 с

35. Хижняк Л.М. Конструювання іміджу регіону як шлях виходу з соціально-економічної кризи [Электронный ресурс] / Хижняк Л.М. // Соціальні технології – 2009. – № 42. – Режим доступу: <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=23236#ftn1//>

36. Шелезняк О. В. Проблема впровадження європейських моделей фінансового забезпечення фондів соціального страхування / О. В. Шелезняк // Економічний вісник університету. - 2017. - Вип. 35(1). - С. 200-20

37. Якимчук. Є.О. Системи забезпечення соціального захисту в зарубіжних країнах / Є.О. Максимчук // Наукові праці НДФІ. – 2006. – № 4 (37). – 66-72

38. Hagen R. The End of Ownership: Personal Property in the Digital Economy. Science and Public Policy. 2018. Vol. 45. Iss. 1. P. 137–139